

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Antropoloji Anabilim Dalı

MÜBADELE SONRASI KAPADOKYA BÖLGESİNE YERLEŞEN MÜBADİLLERİN GÖÇ UYARLANMALARI: GÜZELYURT ÖRNEĞİ

Mustafa İşlek

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2009

MÜBADELE SONRASI KAPADOKYA BÖLGESİNE YERLEŞEN MÜBADİLLERİN
GÖÇ UYARLANMALARI: GÜZELYURT ÖRNEĞİ

Mustafa İşlek

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2009

TEŞEKKÜR

Tezimin saha çalışması aşamasında benden hiçbir yardımı esirgemeyen Güzelyurt Kaymakamı Ramazan Yıldırım ve Belediye Başkanı Kudret Özeş'e, görüşmelerimde bana yardımcı olan ve göstermiş oldukları ilgi ve alaka için tüm Güzelyurt halkına teşekkür ederim.

Hacettepe Üniversitesi Antropoloji bölümündeki tüm hocalarıma ve tezimin tamamlanmasında önemli katkıları bulunan jüri üyeleri olan değerli hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim. Tezimin yazım aşamasında bana her türlü yardımı ve kolaylığı gösteren Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'ndeki değerli hocalarıma ve mesai arkadaşlarıma, aynı zamanda yazım sürecinde bana destek veren arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. Zor dönemlerimde yanımda olmaktan hiçbir zaman çekinmemiş değerli dostum Umut Türkmenoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin her kısmında bana bilgi ve deneyimlerini aktararak yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Erhan Gürsel Ersoy'a teşekkür ederim.

Bu günlere gelmemi sağlayan ve her zaman yanımda olacaklarını bildiğim ailem ve özellikle sevgili anneme sonsuz teşekkürler.

ÖZET

İŞLEK, Mustafa. Mübadele Sonrası Kapadokya Bölgesine Yerleşen Mübadillerin Göç Uyarlanmaları: Güzelyurt Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Bu tez çalışmasının amacı, Lozan Mübadelesi sonrası Aksaray'ın Güzelyurt (Gelveri) ilçesine yerleştirilmiş olan muhacirlerin, göç sonrası yerleştikleri bölgeye ne şekilde uyarlandıklarını araştırmaktır. Bu kapsamda Güzelyurt ilçesinde katılımlı gözlem ve derinlemesine görüşme teknikleriyle veriler elde edilmiştir. Zorunlu göç sonrası, muhacirlerin yeni yerleştikleri bölgede yaşayan yerli halkla geliştirecekleri sosyal etkileşim sürecinin önünde engel teşkil eden olguları ve bu engelleri ortadan kaldıran etmenleri inceleyen çalışmada, mekansal uzaklık/farklılık, demografik değişimler, gelenek farklılıkları ve akrabalık ilişkilerinin kuruluşu gibi değişkenlere odaklanılmıştır. İki grubun yaşam alanlarının birbirinden görece farklı oluşu, muhacirlerin mübadele sonrasında uzun dönem boyunca nüfus üstünlüğünü ellerinde bulundurmaları, gelenekler açısından iki taraf arasındaki farklılıklar gibi etmenler, bu iki grubun sosyal etkileşime girmesinin önünde engel teşkil etmiştir. İlerleyen zamanlarda muhacirlerin büyük oranda ilçe dışına göç etmeleri sonucu nüfus, yerliler lehine değişmiştir. Bu durum muhacirleri hakim nüfusa uyarlanma yönünde baskı uygulamıştır. Kültürel değişim elbette her iki taraf için de geçerlidir, ancak kültürleşme sürecinin sonucunda her iki tarafın da eşit oranda değişmesi mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında muhacirlerin daha çok değişen taraf oldukları söylenebilir. Tüm bunların yanında, günümüzde her iki grubun gelenek ve göreneklerinin büyük oranda benzeştiği söylenebilirse de, siyasi ve iktisadi rekabet alanında görece bu uyum çözülebilmektedir. Siyasi ve iktisadi rekabet alanı her iki grubun 'öteki' olana karşı geliştirdiği tutumları gün yüzüne çıkarmanın meşru zemini olarak kendisini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Lozan Ahali Mübadelesi, Güzelyurt, Zorunlu Göç, Göçmenler, Kültürel Uyarlanma, Kültürleşme, Sosyal Değişme

ABSTRACT

İŞLEK, Mustafa. Migration Adaptation of Emigrants who have Settled Down to Cappadocia Region after the Population Exchange: The Case of Güzelyurt, Thesis for Master's Degree, Ankara, 2009

The objective of this thesis is to study in what ways the emigrants who had settled down Güzelyurt county of Aksaray, adjusted to the region they accommodated after Lausanne Convention. Participant observation and in-depth interviewing methods were used to supply data about the subject. This study surveyed the facts preventing the emigrants to have social relations with inhabitants of the region they accommodated and the factors which abolish these handicaps after forced migration. Thus the study has focused on variables such as spatial length and difference, demographic alteration, differences of the traditions, establishment of kinship relations. Some factors like traditional discrepancies, two different living spaces and the fact that emigrants had a greater population than the inhabitants after the exchange, prevented the emigrants to have social interactions for a long period. Later on, because the emigrants migrated outside the county, population advantage turned in favor of the inhabitants. This situation forced the emigrants to be adjusted into the dominant population. Cultural interaction is mutual but after this interaction it is not always possible for acculturation process to be equal for both sides. Considering from this point of view, it can be assumed that the emigrants are the more changing side. Besides, it can even be said that the tradition and customs of those two societies are alike today; this cultured conformity may be decomposed into the competitive atmosphere of economy and politics. The political and economical competitive domain has been donating itself as the legal ground for both sides to express the othering attitudes that they have been bearing towards each other.

Keywords: Lausanne Exchange of Populations, Güzelyurt, Forced to Immigrate, Emmigrants, Cultural Adaptation, Acculturation, Social Change

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
1. GİRİŞ	1
2. KONU-SORUN, YÖNTEM VE TEKNİKLER.....	3
2.1. KONU-SORUN	3
2.2. YÖNTEM-TEKNİKLER	5
2.2.1. Alan, Veri Toplama Teknikleri, Süre ve Olanaklar.....	6
2.2.2. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Değerlendirilmesi	7
3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	11
3.1. GÖÇ VE GÖÇMENLİK	12
3.1.1. Zorunlu Göç ve Yerleşme.....	13
3.2. UYARLANMA (ADAPTASYON)	15
3.3. KÜLTÜRLEŞME	16
4. LOZAN MÜBADELESİ VE SONRASINA GENEL BİR BAKIŞ	18
5. BULGULAR.....	23
5.1. GÜZELYURT (GELVERİ-KARVALA) İLÇESİNE GENEL BİR BAKIŞ	23
5.1.1. Güzelyurt.....	23
5.1.2. Mübadele Öncesi Durum.....	26
5.1.3. Güzelyurt'un Yerlileri: Bakeleler.....	29

5.1.4.Muhacirler	31
5.2. MUHACİRLERLE YERLİLER ARASINDAKİ KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE MÜBADELE ÖRÜNTÜLERİ	35
5.2.1.Mekansal Uzaklık/Farklılık	35
5.2.2.İlçede Demografik Değişim ve İktisadi, Sosyal Yapıya Etkileri.....	38
5.2.3.Gelenek Farklılıkları	43
5.2.4.Akrabalık İlişkilerinin Kuruluşu	47
5.3. GÜNÜMÜZDE İKİ GRUP ARASINDAKİ ÇATIŞMA VE UYUM ÖRÜNTÜLERİ	49
5.3.1.Çatışmayı Oluşturan Etmen Olarak Siyasi Rekabet.....	49
5.3.2.Uyumu Destekleyen Temel Bir Unsur Olarak Din	51
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	55
KAYNAKÇA	61
EKLER.....	68

1. GİRİŞ

Türkiye ve Yunanistan arasında 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması uyarınca gerçekleştirilen nüfus mübadelesi her iki ülkenin, gerek demografik gerekse toplumsal ve kültürel yapısına önemli etkilerde bulunmuş bir süreçtir. Bu sürecin sonunda her iki taraftan yaklaşık 1,7 milyon insan yaşadıkları yerleri terk ederek hiç tanımadıkları, bilmedikleri topraklara yerleştirilmiştir.

Lozan Antlaşması uyarınca yapılan mübadele sonrasında Türkiye'nin geniş bir coğrafyasına yayılan muhacirler, yerleştirildikleri bölgelerin demografik ve kültürel yapılarını değişime uğratmıştır. Bu değişim sürecinin ne şekilde geliştiği; bölgeye yerleşen muhacirlerle bölgenin yerlileri arasında gerçekleşen sosyal etkileşim biçimlerini; muhacirlerin tüm bu süreç sonunda nasıl bir uyarlama sürecinden geçtiklerini araştıran bu çalışma Aksaray'ın Güzelyurt ilçesinde yaşayan muhacirleri konu edinmektedir.

Çalışmada muhacirler ve yerli halk arasındaki kültürel farklılıkların, zaman içerisinde iki grubun sosyal etkileşime girmesi sonucu nasıl bir görünüm kazandığı araştırılmaktadır. Bu bağlamda iki grup arasında meydana gelmesi beklenen kültürleşme sürecine etki eden etmenler incelenmiştir. Bunlar incelenirken, iki grup arasındaki geleneksel farklılıklar ve kültürel davranış örüntüleri belirlenmeye çalışılmış ve bunlarda gerçekleşen değişimlere vurgu yapılmıştır.

Güzelyurt'ta yaşayan muhacirlerle ilçenin yerlileri arasında meydana gelen çatışma ve uyum süreçlerini belirleyen etmenlere odaklanan çalışma, tüm bu süreçleri analiz ederken ilçede yaşayan her iki gruptan kişilerin aktardıkları hikayelere ve yorumlara yer vermektedir. Anlatılan hikayelerin kimi yönleriyle abartılı ve gerçek dışı olabileceğini göz önüne alan araştırmacı bu hikayeleri ve yorumları mümkün olduğunca antropolojik bakış açısı ile analiz etmek yoluna gitmiştir.

Bireyin karar alma mekanizmasıyla işlemeyen zorunlu göç süreci, yerinden edilen grup açısından kimi yönleriyle travmatik bir süreçtir. Bunun en başında ise bireylerin ait oldukları coğrafyayla olan bağının kopması/kesintiye uğraması gelir. Bu durumun muhacirler üzerindeki etkisini de araştıran bu çalışma, onların geçmişle olan bağlarını ne şekilde yeniden kurguladıklarını incelemektedir.

Son olarak bu çalışmada, literatür taraması sırasında araştırmacının da dikkatini çektiği üzere, ülkemizde bu konuda yapılmış olan akademik çalışmaların azlığı dikkate alınarak bu yetersizliğin küçük bir katkıyla da olsa giderilmesi amaçlanmıştır.

2. KONU-SORUN, YÖNTEM VE TEKNİKLER

2.1. KONU-SORUN

Bu tezde, zorunlu göç sonrası Türkiye'ye yerleşen muhacirlerin, geldikleri bölgeye entegrasyon süreçleri ve burada yaşayan halkla olan sosyal etkileşim süreçleri ve göçmen ve yerli grubun tarihsel süreç içerisinde ne gibi değişimler geçirdiğine odaklanılmıştır. Araştırmacı, Lozan Mübadelesi sonrasında Aksaray'ın Güzelyurt ilçesine çok sayıda muhacirin yerleştirildiğini ve daha sonra bu kişilerin büyük çoğunluğunun başka bölgelere yeniden göç ettiğini tespit etmiştir. Buradan hareketle araştırmacı, ilçeden ayrılan kişilerin göç etme nedenlerinin ve geride kalanların nasıl bir uyarlanma stratejisi geliştirdiklerinin anlaşılması bakımından, çalışma alanı olarak bu bölgeyi seçmiştir.

Çalışmanın amacı, ilçede yaşayan muhacirler ile yerliler arasında gerçekleşen sosyal etkileşim ve kültürel mübadele örüntülerini, iki grubun zaman içerisindeki çatışma ve işbirliği süreçlerine etki eden faktörlere odaklanarak incelemektir. Ayrıca bölgedeki demografik değişimlerin, iktisadi-zirai faaliyetlere olan etkisi de araştırılacaktır.

Çalışmada, zorunlu göç sonrası bölgeye yerleşen muhacirlerin 'günümüzde sosyal entegrasyon bağlamında nasıl bir sürecin içinde oldukları' sorusu sorulmaktadır. Aynı zamanda 'bu entegrasyon sürecinin geçmişten günümüze muhacirlerin kültürel davranışlarında nasıl bir değişime neden olduğu' sorusu da cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Lozan Mübadelesi'nin tercihe dayalı bir göç hareketi olmayıp, bireyleri zorunlu bir şekilde yaşadıkları topraklardan ayırarak, gerek kültürel gerekse ekolojik anlamda tanımadıkları bir coğrafyaya taşıyan bir süreç olduğu belirtilmelidir. Zorunlu göç süreci bireyin doğrultusunda işleyen bir süreç değil, kişi ve gruplardan bağımsız, birçok yönüyle yöneticilerin kararlarına bırakılan bir yer değiştirme hareketidir. Güzelyurt ilçesine yerleşmiş olan muhacirlerin tarihleri de

böyle bir hareketin izleriyle doludur. Lozan Mübadelesi sonrası Güzelyurt ilçesine yerleştirilen muhacirlerin, göç ettikleri bölgeye taşıdıkları geleneksel davranış örüntüleri de belirlenmeye çalışılmıştır. Muhacirlerin bu davranış örüntülerinin, onların yerli halk ile sosyal etkileşim süreçlerine ne şekilde etkide buldukları da gözlemlenmeye çalışılmıştır.

Ruben (1983: 137), adaptasyonun çevredeki mevcut zorluklara, değişimlere, rahatsız edici durumlara, tekrar ve tekrar uyarlanma süreci olduğunu belirtir. Uyarlanma döngüsünü tetikleyen unsur ise, sistemin kapasitesi ile çevrenin talepleri arasındaki uyumsuzluktan kaynaklı olarak ortaya çıkan dengesizlik veya '*stres*' tir (Gudykunts ve Hammer, 1988: 107). Sistemin kapasitesi, nüfus ve kaynaklar arasındaki bağlantı ile ilişkilidir. Orlove (1980: 250), değişim mekanizmalarının da bu bağlantının mevcut üretim faaliyetleri ile ilişkilendirilmesi yoluyla görünür hale geldiğini söylemektedir.

Araştırmanın temel varsayımı, muhacirlerin ve yerlilerin belirli bölgede yan yana zorunlu bir şekilde yaşamalarından kaynaklı olarak, zaman içerisinde kültürleşme sürecinden geçecekleri ve bu süreç sonunda her iki tarafın da karşılıklı olarak birbirlerinden etkilenip değişecekleridir. Bunun altında sınanacak hipotezlerin ilki ise, muhacirler ile ilçenin yerlileri arasında sosyal etkileşim sürecinin gerçekleştiği ve bu sürecin sonunda muhacirlerin daha çok değişime uğrayan taraf olduklarıdır. Ayrıca Orlove'un (1980: 251) uyarlanma stratejisinden bahsederken, "bireylerin ya da grupların kimi olumlu faaliyetleri diğerlerine nazaran daha fazla uygulamaya döküyor oluşu, başka bireylerin ya da grupların da gerçekleştirebilecekleri davranış alternatifleri meydana getirir" önermesinden hareketle, muhacirlerin süreç içerisinde davranış alternatiflerini meydana getiren taraf oldukları da araştırmanın hipotezlerindedir.

2.2 YÖNTEM VE TEKNİKLER

Aksaray'ın Güzelyurt ilçesine yerleşmiş olan muhacirlerin, bölge halkıyla geliştirdikleri sosyal etkileşim süreci, mekânsal uzaklık, demografik değişimler ve gelenek farklılıklarına vurgu yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Geçmişte yaşanmış olaylar, anlatılan hikâyeler informel görüşmeler yoluyla elde edilen bilgiler dikkate alınarak ve günümüzde devam eden rekabet ve işbirliği süreçleri gözlemlenerek, muhacirlerin buldukları bölgeye ne şekilde uyarlandıkları anlaşılmasına çalışılmıştır. Bulguların analizinde izlenen temel yöntem, muhacirlerin ve yerli halkın geçmişe ait aktardıkları anılardan ve mevcut durum hakkında dile getirdikleri ifadelerden yola çıkarak, bu aktarım ve ifadeleri antropolojik bakış açısı ile yorumlamak olmuştur. Bu sayede muhacirler ile yerli grup arasında gelişen etkileşim sürecinin altında yatan dışlayıcı ve birleştirici unsurların anlaşılması mümkün olmuştur. Nitekim Barth (2001: 18) belirli bir grubun üyeleri diğer bir grupta sosyal etkileşime girmesine rağmen kendi grup kimliğini koruyabiliyorsa "...bu durumda aidiyet ve dışlama dinamikleri devreye girmiş demektir" der. Bir grubun varlığını devam ettirebilmesinde de bu dinamiklerin devreye sokulması önemlidir. Çalışmada bu dinamiklerin, iki grup arasında meydana gelen etkileşime olan etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Bir bölgede yaşayan grupların sosyal etkileşim süreçleri ile beraber gruplara ait olan kültürel biçimlerin de değişeceği öngörülmektedir. Sider'in de (1980, 1986) uyardığı gibi, kimi zaman Antropologlar sosyal değişime odaklandıkları zaman, kültür kavramı ilgisiz olarak addedilebilmektedir. Kavramın kendisi tarihsel ve süreçsel (akt. Vincent, 1986: 115) değilmiş gibi düşünülür. Araştırmacı bulguların analizi sürecinde bu uyarıyı dikkate almaya çalışmıştır.

2.2.1. Alan, Veri Toplama Teknikleri, Süre ve Olanaklar

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde literatür taraması ve saha çalışması yapılmış, sahada derinlemesine görüşmeler ve kısmi de olsa katılımlı gözlem tekniklerinden faydalanılmıştır. Saha çalışması öncesinde alan hakkında bilgiler

toplanmış ve saha çalışmasının hangi dönem aralıkları içerisinde gerçekleştirilebileceği tespit edilmiştir. Araştırmacı sahaya çıkmadan önce, ilçe kaymakamlığını çalışmanın amacı ve saha çalışması süresi konularında haberdar etmiştir. Sahaya ulaşıldığında ise Kaymakam ve Belediye Başkanı ziyaret edilerek konu hakkında bilgilendirilmiştir.

Tezin oluşturulmasını sağlayan alan çalışması Aksaray'a bağlı Güzelyurt ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması için Güzelyurt ilçesinin seçilmesindeki neden, Lozan Mübadelesi öncesinde ilçe nüfusunun çok büyük bir çoğunluğunu Rumların oluşturması ve ilçede günümüzde mübadele sonrası bölgeye yerleşen muhacir Türklerle ilçenin yerlisi Türkler dışında başka bir grubun olmayışıdır. İlçeye mübadele sonrası yerleşen Arnavut ve Makedon kökenli kişilerin sayıca çok az olmaları ve hemen hepsinin kısa süre sonra başka yerlere göç etmiş olmaları, çalışmanın içeriğinin iki gruba sınırlandırılmasını mümkün kılmıştır. Bu sayede yeni gelenler ile ilçenin yerlileri arasındaki geleneğe dayalı davranış örüntüleri farklılıklarının daha kolay gözlemlenebileceği düşünülmüştür.

Araştırma Aksaray'ın Güzelyurt ilçe merkezinde yürütülmüş, bu ilçeye bağlı kasaba ve köyler araştırma sahasının dışında tutulmuştur. Ancak araştırmacının saha çalışması sürecinde fark ettiği üzere, ilçe merkezinde yaşayan ve muhacir olmayanların küçük bir kısmının civar yerleşim birimlerinden ilçe merkezine göç ettikleri ve bu kişilerin kendilerini ilçenin yerlileri olarak tanımladıkları belirtilmelidir. Aynı zamanda ilerleyen bölümlerde de bahsedileceği gibi, mübadele sonrasında muhacirlerin yalnızca Güzelyurt ilçe merkezine yerleştirilmedikleri, ilçeye yakın kimi köylerde de iskan edildiği yapılan ön çalışmada tespit edilmiştir. Selime, Sivrihisar köyü ve 2008 yılında ilçeye mahalle olarak bağlanan Akyamaç Mahallesi bu yerleşim birimlerindedir. Ancak günümüzde bu yerlerde çok az muhacirin yaşadığı ve geri kalanların ya başka bölgelere göç ettiği ya da ilçe merkezine yerleştikleri öğrenilmiştir.

Araştırmacı Şubat 2009'da ön çalışma için Güzelyurt ilçesine gitmiş ve yapılacak olan derinlemesine görüşmeler için bahar ve yaz aylarının uygun olduğuna karar vermiştir. Bu aylarda ilçe nüfusunun büyük bölümünün ilçede oluşu bu dönemin belirlenmesinde önemli bir etken olmuştur.

Sahaya, Nisan ve Mayıs 2009 tarihlerinde dönüşümlü olarak iki ziyarette bulunulmuş ve toplam 28 gün kalınmıştır. Bu süre zarfında alanda, katılımlı gözlem, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme teknikleri ile veri toplanmıştır. Araştırmacı sahaya ilk gidişinde yaz aylarında ilçe halkının büyük çoğunluğunun mevsimlik olarak çalışmak için başka bölgelere gittiğini öğrenmiş ve bu nedenle görüşmeleri bu iki ayla sınırlı tutmuştur. Ayrıca ön çalışma sırasında seçim dönemlerinin ilçede yaşayan iki grup arasında hararetli tartışmalara neden olduğu öğrenilmiş ve bu nedenle araştırmacı ilk ziyaretini 2009 yerel seçimlerine denk gelecek şekilde ayarlamıştır.

Alan çalışması sırasında eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik düzey bakımından birbirinden farklı 16-95 yaş grubuna ait, 14'ü muhacir ve 10'u yerli halkdan olmak üzere toplam 24 kişiyle görüşme yapılmıştır.¹ Bu rakam derinlemesine görüşme yapılan kişi sayısını yansıtır, katılımlı gözlem tekniği sırasında karşılaşılan her bireyi kapsamamaktadır.

2.2.2. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Değerlendirilmesi

Alan araştırması öncesinde Lozan Mübadelesi ve Türkiye'de yaşayan mübadiller konusunda literatür çalışması yapılmıştır. Ancak çalışmanın özelde mübadiller hakkında olmadığı, belirli bir bölgede yaşayan iki farklı grubun göç sonucu tesadüfi bir şekilde yan yana gelmelerinden ötürü bu kişilerin teze konu olduğu vurgulanmalıdır. Ayrıca mübadillerin kültürel yapıları ve geleneksel davranış örüntüleri konusunda Türkiye'de çok fazla kaynak bulunmadığı, var olanların ise kimi yönüyle 'yaşam öyküleri' toplama amaçlı olduğu da gözlenmiştir. Ancak araştırmacının literatür taraması esnasında fark ettiği üzere,

---

¹ Bkz. Ek: Tablo 1.3

benzer bir durumun Yunanistan'da yaşayan mübadiller için söz konusu olmadığı belirtmelidir. Türkiye'den göç eden Rumlar hakkında çok sayıda çalışma olduğu ve bunların bir çoğunun henüz göç sürecinin başlangıcında gerçekleştirildiği görülmüştür. Özellikle mübadelenin hemen sonrasında, Yunanistan'a yeni yerleşen göçmenlerle ilgili çalışmalar başlatılmış, mübadele öncesi yaşadıkları bölgeler ile yeni yerleştikleri bölgeler arasındaki farklar, mübadele sürecinde yaşanan sıkıntılar ve yeni yerleştikleri bölgeye uyum sağlamalarına etki eden faktörler hakkında bilgiler toplanmıştır. Tezin oluşumunda bu kaynakların İngilizce çevirileri kimi zaman araştırmacıya yol gösterici olmuştur.

Araştırmacının sahaya ilk erişimi, Güzelyurt ilçesinde öğretmenlik yapan arkadaşı vasıtasıyla sağlanmıştır. Sahaya gelindikten sonra görüşülecek kişilere ulaşılmasına, uzun yıllardır ilçede görev yapan başka bir öğretmen vesile olmuştur. Araştırmacının aslen Kayserili olması, kimi zaman –özellikle yaşlı katılımcılarla- yapılan görüşmelerde kolaylık sağlarken, kimi zaman ise 'Ankara'dan gelen bir araştırmacı' kimliğinin ön plana çıkması kolaylaştırıcı etkide bulunmuştur.

Derinlemesine görüşmeler sırasında mümkün olduğu zamanlarda ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ancak kimi zaman sesinin kaydedilmesini istemeyen katılımcılar da olmuştur. Bu gibi durumlarda izin alınarak not tutulmuştur. Bunların dışında araştırmacı gerekli gördüğü durumlarda ne kayıt cihazı kullanmış ne de görüşme esnasında not tutmuştur. Gerek muhacir gerekse yerli katılımcılar, görüşme yapılması konusunda bir rahatsızlık duymamışlardır. Araştırmacının erkek oluşu kimi zaman yerli ve muhacir kadınların görüşme talebine çekinceli yaklaşımlarına neden olmuştur. Araştırmacı bu durumu ilçede çalışan ve tanınan memur kadınların görüşmelere katılmasını talep ederek aşmıştır. Belirtmelidir ki, saha çalışması sırasında bu nedenle reddedilen hiçbir görüşme olmamıştır.

İnformel ve derinlemesine görüşmelerin bir çoğu ilçenin çarşı-meydan denilen bölgesindeki kahvehanelerde gerçekleştirilmiştir.² Gündüzleri genellikle yaşlıların vakit geçirme mekanı olan bu yerler, akşamları ilçenin genç kesiminin ve ilçede yaşayan memurların uğradığı yerler olmaktadır. Aynı zamanda görüşmelerin bir kısmı da, kadınların bir arada vakit geçirdikleri halk-eğitim merkezleri gibi yerlerde yapılmıştır.³ Grupların bir arada olduğu durumlarda elde edilen veriler kimi zaman bazı olayların daha iyi anlaşılmasına olanak tanımıştır. Kimi zaman bireylerin yalnızken kullandıkları ifadeler ile grup içerisinde kullandıkları ifadeler farklı olabilmektedir. Bunda grup içindeki normların ve değer yargılarının etkisi olduğu kadar, benzer geçmiş deneyimlere sahip insanların bir aradayken daha rahat yorumda bulunabiliyor olmalarının da etkisi vardır.

Yerleşim yerinin ve izin veren katılımcıların fotoğrafları çekilmiştir.⁴ Fotoğraf çekimi konusunda yerli ve muhacir erkeklerle hiçbir sorun yaşanmazken kimi kadın katılımcıların çekime izin vermekle birlikte, bundan rahatsız oldukları gözlenmiştir. Bu gibi durumlarda katılımcıların fotoğraflarının çekilmesinden vazgeçilmiştir. Bu noktada belirtilmesi gerekli bir husus da, yabancıya yaklaşım konusunda ilçede yaşayan muhacir kadınların, ilçenin yerlisi kadınlara göre daha rahat olduklarıdır. Ancak bunun yalnızca bir gözlemden ibaret olduğu da dile getirilmelidir.

Araştırmacı saha çalışması esnasında, Güzelyurtlu olmayan ancak ilçede memurluk yapan ya da başka iş kollarında çalışan kişilerle de görüşmeler yapmıştır. Ancak bu görüşmeler verilerin analiz edilmesi kısmında kullanılmamıştır. Bu kişilerle yapılan görüşmeler yoluyla, araştırmacı kimi zaman konu açısından önemli olabilecek hikayeler dinlemiş ve bu sayede bakış açısını genişletebilmiştir. Özellikle imamlarla ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerin bu hususta büyük fayda sağladığı belirtilmelidir.

---

² Bkz. Şekil 2.2

³ Bkz. Şekil 2.3

⁴ Bkz. Şekil 2.4

Alan çalışması sırasında görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesinde kartopu tekniğine başvurulmuştur. Kaynak kişi vasıtasıyla ilk kişiye ulaşılmış ve her katılımcıdan görüşme yapılabilecek iki kişi önermesi istenmiştir. Kimi zaman daha önce görüşme yapılmış kişilerin araştırmacıyı yeni kişilere tanıtması, görüşmelerin kabul edilmesinde kolaylık sağlamıştır.

Derinlemesine görüşmeler ve katılımlı gözlem yoluyla elde edilen bilgiler ve anlatılan olaylar metinde, bu olayları anlatanların, yaş, cinsiyet, eğitim ve medeni durumlarına ilişkin bilgiler dipnotlarla verilmektedir. Görüşmecilerin konu ile ilgili ifadeleri aktarılırken hiçbir değişiklik yapılmamış, konuşma biçimlerindeki lehçe ve ağız farklılıkları olduğu gibi metne yansıtılmıştır. İlçenin görece küçük olması ve hemen herkesin birbirini tanıyor oluşundan dolayı etik açıdan bu olayları anlatanların isimleri gizli tutulmuştur.

Araştırmacı gerek saha çalışması, gerekse toplanan verilerin değerlendirilmesi sürecinde tarafsızlığını korumak için gereken azami çabayı göstermiştir.

3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Göç, insanlık tarihi kadar eski ve hala süregelen bir olgudur. Bireylerin çeşitli nedenlerle (doğal afetler, kuraklık, savaş vb. gibi) başka bölgelere sürekli yerleşmek amacıyla gerçekleştirdikleri bu eylem, kimi zaman gönüllü olduğu gibi kimi zaman ise zorunlu bir yer değiştirme hareketi olabilmektedir. Bu durumun yoğun bir şekilde yaşandığı ilk örnek, yaklaşık 10 milyon Afrikalının Amerika kıtasına köle olarak getirilmesidir (Macionis, 2003: 571). Savaş ve buna benzer nedenlerle ortaya çıkan zorunlu yer değiştirme hareketi hemen her yüzyılda meydana gelmiş bir olgudur.

Göç, endüstrileşme ve buna bağlı olarak kentleşmenin gelişmesiyle birlikte, insanlık tarihinde farklı bir boyut kazanmıştır. Erken 19. yüzyıl Avrupa ve Amerikasında sanayi-yoğun üretimin gelişmesiyle birlikte ülkeler içerisinde tarıma dayalı ekonomi gerilemiş ve buna bağlı olarak kırsal bölgelerde yaşayan insanlar yeni iş alanları bulmak umuduyla kentlere akın etmeye başlamıştır. Bu durum kentlerin yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Yeni gelen grupların yerleşim taleplerinin etkin bir şekilde karşılanamaması, beraberinde gecekondulaşma gibi halen bir çok kentin temel problemi olan sorunları ortaya çıkarmıştır.

Günümüzde “göç” olgusu yerel anlamda olduğundan daha fazla, küresel bir olgu olarak önem kazanmaktadır. Bireylerin ülkeler arasında sürekli olarak yer değiştirmeleri, kimi zaman iç savaş, kıtlık gibi nedenlerle başka bir ülkeye mülteci olarak sığınmaları, Avrupa Birliği gibi sınırlar-üstü bir oluşumun kurulması ve bu sayede insanların kolay bir şekilde başka ülkelere kalıcı olarak yerleşebilmeleri, sosyal bilimler açısından göç konusunda çalışmayı önemli hale getirmektedir. Bunun yanında Afrika’da iç savaşların artışı, Balkanlar’da yakın zamana kadar devam eden savaşlar, Irak savaşı ve Filistin ve İsrail arasında süregelen çatışmalar gibi nedenlerle, insanlar sürekli olarak başka yerlere göç etmeye zorlanmaktadır. Yakın zamanda yapılan araştırmalar yaşadıkları yeri zorunlu bir şekilde terk eden kişi sayısının 100 ile 200 milyon olduğunu

göstermektedir (Castles, 2003). Bu oranın büyüklüğü, gelecekte göç konusunda yapılacak olan çalışmaların önemini vurgulamaktadır.

3.1. GÖÇ VE GÖÇMENLİK

Sosyal bilimlerde “göç” konusuna yaklaşım, disiplinler arası farklılıklar gösterebilmektedir. Antropoloji, ilgi alanını göçün kültürel değişime ve etnik kimliğe olan etkisi üzerinde yoğunlaştırırken, demografi, göçün nüfus yapısına ne gibi etkilerde bulunduğunu inceler. Tarihçiler, göç sürecinde göçmenlerin yaşadıkları deneyimleri anlamaya çabalarırken, ekonomi disiplini ise bireylerin göç etmesine neden olan iktisadi değişkenlere odaklanmaktadır (Brathell ve Hollifield, 2000: 3). Göç konusunu incelerken siyaset bilimi, sosyoloji vb. gibi alanlarda olgunun belirli yönlerini araştırma alanlarına dahil etmektedir.

Kabaca tanımlayacak olursak; göç, insanların yaşadıkları coğrafi ya da sosyo-kültürel ortamdaki ayrılıp, başka bir coğrafyaya ya da sosyo-kültürel ortama yerleşmesidir (Durugönül, 1997: 95). Ancak günümüzde göç kavramının basit bir tanımını yapmak ve bu kavramı belirli değişkenler üzerinden sınırlandırabilmek giderek zorlaşmaktadır. Demografik tanımlamalarda bir yerleşmeden diğerine sürekli yaşamak için gidenler göç etmiş sayılırlar. Tahminlerde göçün hangi zaman diliminde gerçekleştiği de dikkate alınır. Böyle bir tanımlamada “zaman dilimi”, “yerleşme”, “sürekli yaşamak” kavramlarının her biri bir başka sorunun kaynağı olmaktadır (Özbay ve Yücel, 2001: 2). Zaman dilimi açısından düşünülürse, yeni yerleşilen bölgede ne kadar süre ikamet edileceği, eylemin “göç” olarak tanımlanıp tanımlanamayacağını belirlemektedir. Benzer zorluk göçmen kavramı için de geçerlidir. “Göçmen” olmak ilk bakışta göç eylemini gerçekleştirmenin bir sonucu gibi görünse de, kişinin kendisini bu kategoriye koyup koymaması kimi zaman sıkıntılara yol açmaktadır. Ailesi birkaç kuşak öncesinde başka bir ülkeden şu anki yaşadığı yere göç etmiş biri, kendisi yerleştikleri ülkede doğmuş ve büyümüş olmasına rağmen, kendini “göçmen” olarak tanımlayabilmektedir. Benzer şekilde göç ettiği bölgedeki

statüsü ile yeni yerleşmiş olduğu yerdeki statüsü arasında fark olan insanlarda da “göçmen olma” durumuna karşı gösterilen tutumlarda başkalıklar mevcuttur. Nitekim yerleşmiş olduğu bölgeye kolay uyum sağlamış ya da statüsel anlamda yeni yerleştiği bölgede daha üst konuma ulaşmış bir kimse, göç etmesinin üzerinden çok zaman geçmemesine rağmen kendisini “göçmen” olarak görmeyebilmektedir (User, 1997: 556).

Göçler, iç göç ve dış göç olarak ikiye ayrılmaktadır. İç göç, ülke içerisinde yerleşim birimleri arasında yer değiştirme hareketiyken, dış göç ülke dışına çalışmak ya da yerleşmek için nüfusun yaptığı yer değiştirme hareketidir (Üner, 1972: 77). Göçün kişisel tercihler yoluyla gerçekleştiği "serbest" hareket olabileceği gibi, belirli siyasi ve dışsal nedenlerle "zorunlu" bir yer değiştirme hareketi olduğu durumlar da vardır.

3.1.1. Zorunlu Göç ve Yerleşme

Günümüzde zorunlu göç sürecine odaklanan çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı mülteci sorununu ele alırken, bir kısmı da ülke içinde yerinden edilme sorununa odaklanmaktadır. Her iki durumun ortak bir yönü vardır ki o da, zorunlu bir şekilde bireylerin yaşadıkları coğrafi ve kültürel ortamdan koparılıp, genel anlamda yabancı oldukları bir coğrafya ve kültürel ortamın içerisine yerleştirilmeleridir. Her iki durumda da bireyler uzun döneme yayılan olumsuzluklar yaşamaktadırlar. Bu olumsuzluklar hem göç eden kitleyi, hem de yeni yerleşilen bölgedeki yerli halkı etkiler. Seçime bağlı olmadan yapılan bir hareket olarak zorunlu göç, bireylerin kendi hayatları üzerinde karar alma mekanizmalarına ket vurur. Göç edilen bölgede yaşayan kişiler içinse hiç tanımadıkları bir kültürle bir arada yaşamak zorunda kalmak, kendi ait oldukları grup kimliğine karşı bir tehdit oluşturmaktadır.

Zorunlu göçün, gönüllü yapılan göç hareketinden farklı olduğunu belirtmek, bu kişilerin diğerlerinden farklı deneyimler yaşadıklarına vurgu yapmak anlamına gelir ki, yapılan çalışmalar bu önermeyi doğrular niteliktedir (Turton, 2003: 7).

Karmaşık insani aciller (*complex humanitarian emergencies*) sınıflamasının içerisinde ele alınan zorunlu göç, bu sürece tâbi tutulan gruplar içerisinde ölüm oranını yükselten bir etkiye sahiptir (Keely ve diğer., 2001: 3). Bu durumu ortaya çıkaran etmenlerin başında ise, etkin bir hazırlık yapı(a)madan göçmenleri yaşadıkları bölgeden ayrılmaya zorlamak gelmektedir. Belirli değişkenler (yola çıkacak kişilerin yaş, sağlık, dayanıklılık v.b gibi özellikleri) dikkate alınmadan yerlerinden edilen kişiler, hem taşınma sırasındaki sorunlar hem de yeni yerleşilen bölgenin olumsuz koşulları nedeniyle hayatlarını kaybedebilmektedir. Aynı zamanda zorunlu göç ile doğurganlık arasındaki ilişki, gönüllü yapılan göç hareketinden farklıdır (Jensen ve Ahlburg, 2004). Doğurganlık hızı, topluluklar içerisinde zorunlu göç sonucu belirgin bir şekilde düşüş göstermektedir.

Zorunlu göçe tabi tutulan bireylerin yaşadığı önemli sıkıntılardan biri de, yerleşim sorunudur. Özellikle göç sonucu kırsal bölgelere yerleştirilen göçmenlerin yaşadığı en temel sıkıntı, uzman oldukları üretim faaliyetlerini gerçekleştirecekleri alanları yeni yerleştikleri bölgede bulamamalarıdır. Bunun yanında yeni yerleşenlere sağlanacak olan meskenlerin ve binaların niteliği de (büyüklük, ihtiyaca yönelik yapıların varlığı vb. gibi) bazı sıkıntılara yol açmaktadır. Bu bağlamda kırsal bölgelere yerleştirilen göçmenler, kentsel alanlara yerleştirilenlerden farklı olarak iki temel sıkıntıyla karşılaşmaktadırlar: üretim yapabilecekleri tarımsal araziler ve ihtiyaçlarını etkin bir şekilde karşılayacak olan meskenler (Kritikos, 2005: 326).

Tüm bunlara ek olarak yeni yerleşilen bölgede yaşayan yerli grup ile göçmenler arasındaki ilişki kısa dönemde birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Üretim alanlarının paylaşımı, kültürel farklılıklardan kaynaklı olarak iki tarafın birbirlerine karşı geliştirdikleri tutumlar, kaynakların paylaşımı konusunda yaşanan sıkıntılar bu sorunları ortaya çıkaran etmenlerdendir. Göçün farklı bölgelerde yaşayan, farklı sosyal ve kültürel arka plana sahip bireyleri yan yana getirmesi neticesinde, iki tarafın belirli bir sosyal değişim sürecinin içine girmesi ve karşılıklı olarak ekonomik, dini, kültürel yaşantılarında belirli uyarlanmalar ve/ve ya yeniden düzenlemeler meydana gelmesi kaçınılmazdır (Chhetri, 1986).

Ancak yakın zamanda yapılan çeşitli araştırmalar, uzun zaman diliminde her iki tarafın da (göçmen ve yerli grup) başarılı bir uyarlanmayı gerçekleştirebilecek kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir (Timotijevic ve Breakwell, 2000: 358).

3.2. UYARLANMA (ADAPTASYON)

Uyarlanma, biyolojik anlamda nesiller arası devamlılığın sağlanabilmesine yönelik davranışları vurgularken (Alland, 1975: 59); benzeri türsel insan davranışlarının toplumsal evrimini betimlemede de kullanılmaktadır (Emiroğlu, 2003: 851). Toplumsal olanın evriminden söz etmek aynı zamanda süreçten de söz etmek demektir. Bu sürecin incelenmesi ise ‘uyarlanma strateji’lerine odaklanmayı gerektirir. Emiroğlu’na (2003: 851) göre uyarlanma stratejisi “... özel bir toplumsal grubun veya biraraya gelmiş topluluğun, dış veya iç sınırlamalar karşısında onlarla mücadele etmek veya onlara uyum sağlamak için izlediği yol ve belirlediği tutumu ifade eder.” Bu iki grubu anlamadan, uyarlanma stratejilerinin kavranması mümkün değildir.

Göç sonucu yeni bir bölgeye yerleşen grubun uyarlanma sürecinin incelenmesinde ise birçok farklı yaklaşım mevcuttur:

“*Göçmen uyarlanışı*’ bireylerin yaşamlarını yeni sosyo-kültürel şartlara göre yeniden inşa etme ya da organize etme sürecini ifade eder. Farklı teorik modeller bu sürece değişik bakış açılarıyla yaklaşır. Sosyo-kültürel modeller, yeni bir kültürel çevreye başarılı bir etkileşim için gerekli olan unsurlara yoğunlaşır. ‘Sosyal kimlik’ modelleri; kültürler arası etkileşim sonrasında bireylerin, etnik kimliklerini algılayış biçimlerinde meydana gelen değişimlerle ne şekilde uzlaştıklarını inceler. Ekonomik yaklaşımlar ise; göçmenlerin ev sahibi çevredeki iş sahalarına katılma kabiliyetlerini ve göç öncesi mesleki statülerini kazanabilme yetenekleriyle ilgilenir.” (Ryan ve diğerleri, 2008: 2)

Tüm bu yaklaşımlar ‘uyarlanma stratejisinin’ ne şekilde gerçekleştiğini kavramayı mümkün kılmaktadır.

3.3. KÜLTÜRLEŞME

İki ya da daha fazla kültürün belirli bir bölgede uzun süre yan yana yaşamalarının ardından her iki taraf arasında kültürel etkileşimin gelişmesi beklenir. Kültürel öğelerin karşılıklı değiş-tokuş sürecinin sonunda, bu alınan öğeler her iki tarafa ait öğeler haline gelir. Bu sürece 'kültürleşme' denir (Aydın, 2003: 537). Süreç, tek yönlü değil, dinamik bir süreçtir. Thurnwald (1932: 557), kültürleşmenin "yaşamın yeni koşullarına uyarlanma süreci" olduğunu belirtirken, onun bu süreçselliğine vurgu yapmaktadır.

İki grup arasındaki kültürleşme sürecinin üç bileşeni vardır: seçim, niyet ve bütünleşme (Redfield ve diğerleri, 1936). 'Seçim' bileşeni bize, veren (donor) grup ile alan grup arasında hangi tür kültürel özelliklerin değiş-tokuşa uğradığını gösterirken, 'niyet' bileşeni veren grubun hangi nedenlerle bu kültürel özelliği aktardığını, diğer grubun ise hangi nedenlerle bu özelliği benimsediğini gösterir. Son olarak 'bütünleşme', bize iki grup arasındaki kültürel mübadelede, hangi özelliklerin mevcut kültüre eklendiğini gösterir (Redfield ve diğerleri, 1936: 151).

Kültürleşme yoluyla değişim iki grubun direkt olarak etkileşime girmesiyle mümkün olurken, kimi zaman kültürel olmayan (ekolojik, vb. gibi) değişkenlerin bu iki gruba etkide bulunması yoluyla da meydana gelebilmektedir. Kimi zaman ise bu süreç, mevcut grubun, yeni gelen grubun kültürel özelliklerine karşı gösterdiği direnç nedeniyle gecikmeye uğrayabilir.⁵ Kültürel özelliklerin iki grup arasındaki geçişkenliğini sağlayan etmenlere değinen Dohrenwend (1962: 30-39), grupların karşılıklı olarak birbirlerinin aktivitelerine ne değer attiklerinin önemli olduğunu belirtir. Buna göre alan grup, veren gruba göre daha düşük konuma sahip ise ya da alan grup bu sayede daha üst bir konuma geçebilecekse, bu geçişkenlik daha kolay sağlanabilecektir (Dohrenwend ve Smith, 1962: 32). Ayrıca kültürleşme sürecinde göçmenler iki tür durumla karşılaşmaktadırlar : kendi kültürel miraslarına yükledikleri anlam ile yeni yerleşilen bölgede yaşayan yerel grup ile gerçekleştirilecek toplumsal ilişkilere

⁵ Acculturation: An Exploratory Formulation The Social Science Research Council Summer Seminar on Acculturation, 1953: 974

yükledikleri anlam. Bu iki durum arasındaki bağlantı kültürleşme sürecinin niteliğini de belirleyen bir etmendir (Pfafferott 2006: 704). Göçmenler gibi yerli grubun tutumu da kültürleşme sürecinin niteliğinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Nitekim, göçmenlerin kendi kültürel geçmişlerini yaşayabilmelerinde, yerli grubun yeni gelen göçmenlerle geliştirilecek olan ilişkiye yükledikleri anlamın önemi vardır. Burada uzun vadede göçmen grup ile yerli grup arasındaki çoğunluk-azınlık ilişkisi de önemlidir. Göçmenlerin veya yerli grubun sayıca üstünlüğü, kültürleşmenin gerçekleşmesini engelleyen unsur haline gelebilmektedir (Pfafferott, 2006).

4. LOZAN MÜBADELESİ VE SONRASINA GENEL BİR BAKIŞ

Türk ve Yunan devletlerinin 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da imzaladığı "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol"ün birinci maddesi aşağıdaki gibidir:

"Türk topraklarında yerleşmiş bulunan Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiçbiri Türk hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.⁶"

Görüldüğü gibi burada iki ülkenin temel amacı yalnızca kendi uyruklarından olmayanları göçe zorlamak değildir. Burada Yunanistan için Ortodoks-Rum dininden olmak önemli iken, Türkiye için Müslüman-Türk olmak önemlidir. Nitekim mübadele sürecinde birçok Hristiyan-Türk uyruklu kişiler de Türkiye'den göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Buna ek olarak bu antlaşma İstanbul'da oturan Rumları ve Batı Trakya'da oturan müslüman halkı kapsamayacaktı.

Türkiye ve Yunanistan'ın aralarında uzun yıllardır devam eden savaştan sonra, bir daha böyle bir durumun yaşanmasını engelleyecek unsur olarak iki tarafın kendilerine tabi olan uyrukları değiş-tokuş etmesi, kimilerine göre alınması elzem bir karardı. Akşin'in (1997) belirttiği üzere; Lozan'da bu kararı almak iki taraf içinde gelecekte ortaya çıkabilecek isyanları görece de olsa bertaraf edebilecek bir etmendi:

"İnsanların kuşaklar boyunca yaşadıkları yurtlarından zorunlu olarak ayrılıp tanımadıkları, bilmedikleri yerlere götürülmeleri hoş hatta insani bir şey sayılamaz. Ama, Konferans, arada bu denli düşmanlık olduktan sonra, değişik etnik kümelerin birarada barış içinde yaşayamayacaklarını kabul etmiştir." (Akşin, 1997: 112)

---

⁶ Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler. Takım II Cilt:2 Çev: Meray H.Seha, AÜSBF yayınları No: 348, AÜ basımevi, 1973

Lozan'da iki tarafın böyle bir kararı almaktaki amacının, yalnızca ileride ortaya çıkabilecek sorunları öncesinden engellemek olmadığı da düşünülmelidir. Nitekim 19.yy sonlarında ortaya çıkan ulus-devlet kurma çabalarının bir sonucu olarak, ülke içinde homojen bir yapı oluşturma gayesi, iki devletin bu kararı onaylamalarında rol oynamıştır. Özellikle ülke içindeki milliyetçi seçkinlerin farklı etnik grupların bir arada yaşamalarını sağlayacak olan yasal ve siyasi düzenlemeleri hayata geçirmek yerine, bu gruplardan kurtulmak için böyle bir yol seçmiş olmaları, gelecekte de benzer uygulamaları meşru gösterecek bir zemin hazırlamıştır. Ayrıca bu mübadele yoluyla farklı etnik grupların takas yoluyla değiş-tokuş edilebilmesinin hukuki ve makul bir çözüm olarak ortaya çıkması, farklı etnik ve dini grupların 'belirli kriz dönemlerinde takas edilebilecek insan' olarak görülmesine yol açmıştır (Aktar, 2007: 112).

Ek protokolün imzalanmasının ardından, 1923 sonlarında göç süreci hızla başlatılır ve bu antlaşma uyarınca "Muhtelit Mübadele Komisyonu" kurulur. Bu komisyonun kuruluş amacı, her iki taraftan göç edecek kişilerin taşınmaz mallarını kayıt altına almak ve bu sayede yeni gidecekleri yerde benzer değerlerde mal talebinde bulunabilmelerini mümkün kılmaktır. Göçmen eğer ülkesinden ayrılmamışsa kayıtlar yanında yapılıyor; yok eğer daha önceden çeşitli nedenlerle ayrılmak zorunda kalmışsa tüm bu kayıtlar onun gıyabında yapılıyordu (Belli, 2006). Ancak, özellikle Kurtuluş Savaşı zamanında apar topar ülkeyi terk etmek zorunda kalan Rumların taşınmaz malları, zaman içerisinde birçok el değiştirmiş ve bunun kaydının tutulabilmesi neredeyse imkansız hale gelmişti. Buna benzer şekilde, Yunanistan'dan ayrılan pek çok göçmen, Komisyon kendi yaşadıkları bölgeye gelmeden önce oradan ayrılmak zorunda kaldıkları için, Türkiye'ye geldiklerinde ellerinde Komisyon'a gösterebilecekleri bir belge ya da kayıt bulunmuyordu (Arı, 2007).

Mübadele süreci devam ederken Türk hükümeti Yunan hükümetine yönelik olarak defalarca, 'göç edecek olan müslümanların taşınabilir mallarını ucuza satmaları için zorladığı' yönünde suçlamalarda bulunmakta, Yunan hükümeti ise Lozan'da alınan "hiçbir müslümanın göçten önce sahip olduğu taşınabilir malları olmadan ülkeden ayrılamayacağı" kararına yönelik tutarlı davrandığını

iddia etmekteydi. Yunan hükümeti yine de, müslümanların mallarını acele bir şekilde elinden çıkarmaya çalışırken zarar göreceğini düşünerek, Karma Komisyonun belirleyeceği bir tarihe kadar müslümanlara ait olan taşınabilir malların satış yoluyla el değiştiremeyeceğini belirten bir karar alır. Ayrıca bu karara göre satışlar komisyonun gözetimi altında yapılacaktır (Kantogiorgi, 2006: 197). Arı'ya (2007) göre benzer sorunlar Türkiye'de de yaşanmaktaydı ve bunu ortadan kaldırabilmek için Türk hükümeti de bazı tedbirler alma yoluna gitmiştir.

Ayrıca, çoğu durumda göçmenler taşınabilir mallarını yanlarında getirememişlerdir. Bu durumun başlıca nedenleri taşıma konusundaki yetersizlikler ve yasal durum dışında var olan kamuoyu baskısıydı. Kimi zaman göçmenlerin taşınmaz mallarının değerine katkısı olduğu düşünülen taşınabilir malların götürülmesi yöre halkı tarafından hoş karşılanmıyordu. Bu durumda göçmenler geride bıraktıkları malların miktar ve değerini bildiren bir beyannameyi doldurmak zorundaydılar. Komisyon, mal dağıtımı konusunda bu beyannameyi esas alacaktı (Belli, 2006: 38). Ancak yukarıda da belirtildiği gibi beyannameyi doldurabilmek her zaman mümkün olmuyordu. Bu durumun ortaya çıkardığı sıkıntıların aşılabilmesi kısa zamanda mümkün gözükmediği için, göçmenler kimi bölgelerde kendi kaderlerine terk edilmek zorunda kaldı (Arı, 2007).

Zorunlu göçe tabi tutulan kişiler yalnızca geride bıraktıkları taşınmaz malları ve yeni yerleştikleri yerde eşdeğerlerini elde edemediklerinden dolayı sıkıntılar yaşamamışlardır. "Mübadele göçmenlerinin Türkiye'ye getirilmeleri ve yerleştirilmelerinin ardından, yeni bir çehreye kavuşturulmaya çalışılan toplum yapısında, önemli bir uyum sorunu kendisini göstermişti" (Arı, 2007: 164). Bu sorunların başında, yeni gelenlerin üretim uzmanlıkları bakımından kendilerine uygun bölgelere yerleştirilebilmesi geliyordu. Bunun içinse çok uzun sürecek bir dizi araştırma yapmak gerekiyordu. Öncelikle ülkeye yerleşecek olan mübadillerin üretim uzmanlıkları tek tek tespit edilecek, ardından Rumların boşalttıkları bölgelerin tarımsal ve ekonomik yapıları belirlenecekti ki, kısa dönem zarfında tüm bunları gerçekleştirebilmek mümkün gözükmüyordu.

Bunun sonucunda birçok göçmen kendi uzmanlık alanı olmayan bölgelere yerleştiriliyordu. Arı'ya göre (2007: 153) bunun başlıca nedeni, ülkeden ayrılan ve tarımla uğraşan Rum nüfusun hem üretim alanlarının hem de nüfus oranlarının, gelenlerle büyük farklılık göstermesiydi.

Yaşanan tüm bu süreç iki ülke içinde önemli değişimlere neden olmuştur. Bilindiği gibi Lozan öncesinde Türkiye'de ticaretin ve sınai üretimin büyük bir kısmını elinde bulunduran grup, büyük oranda gayri-müslimlerdi. Yahudiler, Rumlar ve Ermeniler yalnızca küçük çaplı ticaretle değil, aynı zamanda ülke içi pazarda, ithalat ve ihracat döngüsünde de önemli bir role sahipti. Onların ülkeden ayrılışı başta ekonomik açıdan Türkiye'ye büyük zararlar vermişse de, uzun vadede ekonominin millileştirilmesi hususunda en önemli adımlardan bir atılmış oldu⁷.

Benzer şekilde bu durum Yunanistan'a uzun vadede önemli getiriler sağlamıştır. Başta göçmenlerin yerleştirilmesi Yunanistan'ın sosyal ve ekonomik karakterlerinde büyük değişikliklere yol açsa da, yeni gelenlere toprak verilmesi zorunluluğu Yunanlı veya yabancı kime ait olursa olsun büyük arazilerin parçalanmasıyla sonuçlandı. Arazinin bu şekilde dağıtılması bugün Yunanistan'da büyük arazi sahipliğini ortadan kaldırmıştır. Günümüzde Yunanistan'da 1200 dönümden büyük arazi sahibi kalmamıştır (Pallis, 1997: 108).

Nüfus mübadelesinin her iki ülke açısından yalnızca ekonomik sonuçlarının olmadığı belirtilmelidir. Alınan mübadele kararı, Türkiye ve Yunanistan devletlerinin kendi ülke sınırları içerisinde etnik anlamda homojen bir yapı oluşturmalarına ön ayak olmuştur. Bu konuda Keyder'in tespiti önemlidir:

“Türkiye Cumhuriyeti resmen kurulduğunda, yönetici elit, vatan topraklarını ‘yabancı’ etnik unsurlardan temizlediğini iddia edebilecek durumdaydı. Bu ‘yabancılık’ anlayışı, dinsel olarak tanımlanmış bir etnisite kavramına dayanıyordu. Başka bir deyişle, cumhuriyetin kurucularının kafasında

⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Aktar, 1998.

‘millet’ Müslümanlardan oluşan bir topluluktan ve bu ilkenin hayata geçirilmesi, nüfus mübadelesinde kendisini gösterdi. Türkçe konuşan Karamanlı Rum Ortodokslar ve Yunanca konuşan Giritli Müslümanlar gibi mübadele kapsamına alınan çeşitli gruplar, nüfus değişiminin dışında kalmak istemişlerdi. Ancak, iki tarafın politikacıları için de, etnik homojenlik anlayışları, kitlelerin kendi kaderlerini tayin etmesi ilkesinden daha ağır basıyordu.” (Keyder, 2007: 57)

Oran’a göre (2004), mübadele kapsamı dışında bırakılan İstanbullu Rumlar ile Batı Trakya Türkleri ise ilerleyen yıllarda her iki ülke açısından, belirli kriz dönemlerinde birbirlerine karşı politik koz olarak kullanabilecekleri azınlıklar konumunda bırakılmışlardır. Türkiye’de yaşayan Rumlar ve diğer gayri-müslim azınlıklar ise, ilerleyen zamanlarda çeşitli nedenlerle (Varlık Vergisi [1942], 6-7 Eylül Olayları [1956] gibi) ülkeden ayrılmış ya da ayrılmaya zorlanmışlardır.⁸

Mübadele sürecinin Türkiye’nin demografik yapısına olan etkisi de önemlidir. 1906’da ki nüfus sayımına göre günümüz Türkiye sınırları içerisindeki Osmanlı nüfusu 15 milyondur. Bunun %10’unu Rumlar, %7’sini Ermeniler ve %1’ini ise Yahudiler oluşturmaktaydı. Müslümanların oranı ise %80’in üstündeydi (Toprak, 1998: 3). Lozan Mübadelesi sürecinde Türkiye’den göç eden Rum-Ortodoks uyrukların sayısı yaklaşık 1.2 milyon iken; gelen Müslüman-Türk uyrukların sayısı ise 450.000 kadardır. Tüm bu süreç sonucunda oranlar 1914 ve 1924 arasında dramatik bir şekilde değişmiştir. 1927 nüfus sayımına göre toplam nüfus 13.6 milyonken; gayri-müslimlerin bu nüfus içindeki oranı %2.6’dır. 120.000 Rumca konuşan ve 65.000 Ermenice konuşan insan vardır (Toprak, 1998).

---

⁸ Daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Aktar, 2008; Güven, 2006

5. BULGULAR

5.1. GÜZELYURT (GELVERİ-KARVALA) İLÇESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bu bölümde ilçenin kısa bir tarihçesi verilecek ve geçmişten günümüze ilçede meydana gelen demografik değişimlerden bahsedilecektir. Ayrıca ilçenin nüfus mübadelesi sürecinde ne gibi değişimler yaşadığına değinilecektir. İlçenin temel geçim kaynakları hakkında bilgiler verilecek ancak bunların dönüşüm ve değişim süreçlerine ilerleyen bölümlerde geniş yer verilecektir.

5.1.1. Güzelyurt

Güzelyurt ilçesi Aksaray'ın 35 kilometre güneydoğusunda yer alır. Hasan Dağı ve Erciyes Dağı'nın oluşturduğu geniş bir düzlüğün üzerinde bulunan ilçenin 1965'e kadar ismi Gelveri'yken daha sonra Güzelyurt olarak değiştirilmiştir. Konyalı'ya (1974) göre Roma ve Erken Hristiyanlık dönemlerinde yerleşimin adı "Karbala" veya "Karvala", Selçuklular döneminde "Gerfeli", Karamanoğlu ve Osmanlı dönemlerinde ise "Gelveri"dir (akt: Pekak, 1993: 123). Bölge halkı "Gelveri" isminin eskiden Rumca "Güzel Su" manasına gelen "Kala Nero"dan geldiğini belirtir.

Güzelyurt geçmiş dönemde Aksaray Kaymakamlığı'na, Niğde Mutasarrıflığı'na, Konya Valiliği'ne; burada yaşayan Hristiyanlar ise dini bakımdan Konya Metropollüğü'ne bağlıydı (Millas, 2002: 189). Günümüzde ilçe olan Güzelyurt kendisine bağlı olan Selime, İhlara ve İlısu kasabaları; Belisırma, Sivrihisar, Alanyurt, Uzunkaya, Yaprakhisar, Bozcayurt ve Gaziemir köyleriyle birlikte Aksaray valiliğine bağlıdır. İlçe merkezi, Aşağı Mahalle, Yukarı Mahalle, Yeni Mahalle ve Akyamaç Mahallesi olmak üzere dört mahalleden oluşmaktadır.

İç Anadolu'nun Orta-Batı tarafında bulunan Hasan Dağı'nın yakınında kurulmuş olan ilçenin deniz seviyesinden yüksekliği 1485 metredir. İç Anadolu'nun belirli iklim özelliği olan karasal iklim burada da geçerlidir. Yörenin geniş bir bölümü

Kapadokya bölgesine özgü kayalara oyulmuş mağaralarla çevrelenmiştir. Yaklaşık 4 kilometre uzunluğunda olan Manastır Vadisi ilçenin güneydoğusunda yer alan Sivrihisar köyünden başlayarak, Güzelyurt'un içinden geçerek göl kıyısında son bulur. Manastır Vadisi'nin ilçe içinden geçen bölümünün hemen her yerinde mağaralara oyulmuş barınaklar görmek mümkündür. Yöre halkının anlattığına göre geçmişte bu evlerde yerli halk oturmaktayken, mübadele sonrasında yavaş yavaş boşaltılmış ve son dönemlerde heyelan tehlikesi nedeniyle tamamen tasfiye edilmiştir. Şimdilerde (özellikle Hengameci Sokak denilen mevki) bu yerler tamamen kendi kaderlerine terk edilmiş ve yalnızca hayvanlarını otlatan kişilerce hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır.⁹ Yine bu bölge onlarca kilise ve (kaya oyma) kiliseciğe ev sahipliği yapan önemli bir yerleşim yeridir.

İlçenin girişinde Neolitik dönemlere ait olduğu söylenen mağaraların bulunduğu yerde yapay olarak oluşturulmuş bir göl vardır. Bu göl genellikle sulama amaçlı kullanılır ancak yöre halkının balık avlamak için de bu gölü kullandığı görülmektedir. Gölün hemen bitişiğinde bulunan tepenin üzerinde Yüksek Kilise adı verilen tarihi bir yapı bulunur. Bu kilisenin Aziz Mamas Manastırı'na ait olduğu düşünülmektedir ve mübadele sonrasında hemen hiç kullanılmadan terkedilmiştir. Kilisenin büyük bir bölümü doğal kayaya oyulmuştur (Pekak, 2005: 247). Bu yönüyle kendi tarzında benzersiz denebilecek bir yapıdır.

İlçenin günümüzdeki nüfusu 3085'tir. 2000 yılındaki nüfus sayımına göre ilçenin nüfusu 3775, 1990 yılında ise 3795'tir. İlçe nüfusu 1990 yılından itibaren gözle görülür bir şekilde azalmaktadır. 1990-2000 yılı aralığında, nüfus artış hızı bakımından (‰ -0,53) Aksaray'ın diğer ilçeleriyle kıyaslandığında Güzelyurt, nüfusu azalmakta olan tek yerleşim yeridir.¹⁰ 2000-2008 yılı aralığı itibariyle nüfus artış hızı çarpıcı bir şekilde (‰ -25,2) düşüktür (TÜİK, 2008). İlçe içinde kaba ölüm hızı (‰ 1,85) diğer yerleşim birimleriyle kıyaslandığına benzerlik göstermesine rağmen nüfusunun azalıyor oluşu, 1990'lardan sonra ilçenin sürekli olarak dışarıya göç veren bir konuma gelmesiyle açıklanabilir. Bunun en

⁹ Bkz. Şekil 2.5

¹⁰ Bkz. Ek: Tablo.1.1

önemli nedeni ise ileride daha geniş bir şekilde değinilecek olan, ilçe içinde verimli arazilerin sınırlı oluşu ve iş olanaklarının azlığıdır. Bu nedenle birçok insan şehir dışına göç etmek zorunda kalmıştır.

İlçede yaşayan erkeklerin % 43'ü inşaat sektöründe, % 11'i ticaret alanında faaliyet gösterirken yalnızca % 9'u ziraat ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. İşgücünde bulunan kadınların % 64'ü kendi hesabına çalışmaktadır (TÜİK, 2008). Belirtmelidir ki inşaat sektöründe faaliyet gösteren kişiler ilçe içinde çalışmayıp genellikle şehir dışında ya da başka ülkelerde işgücüne katılmaktadır.

İlçe nüfusunun büyük çoğunluğu okuma yazma bilmektedir. İlçe halkının yaklaşık % 90'ı okuma yazma bilirken; kadınlarda bu oran % 81, erkeklerde ise % 97'dir (ADNKS, 2008).¹¹ Geçmişte kadınların okumasına yönelik olumsuz tutumun varlığı katılımcılar tarafından dile getirilmiş, ancak günümüzde böyle bir tutumun ortadan kalktığı gözlemlenmiştir. Üç ilköğretim okulu ve bir liseye sahip olan ilçede, öğretmenlerle yapılan görüşmelerde belirtildiği üzere, okuma çağına gelip de okula gönderilmeyen çocuk yoktur.

Tarım arazileri konusunda Güzelyurt, yöre halkının da belirttiği üzere, verimli arazilere sahip bir bölge değildir. Ekim yapanların birçoğu arpa, çavdar, buğday, nohut ve mısır ekmektedir. Bunun yanında ilçe çevresinde patates ekimi de yoğunlukla yapılmaktadır. Ekili tahıl arazilerinin % 34'ünü buğday oluştururken, % 20'sini arpa oluşturmaktadır. Mübadele öncesinde geniş üzüm bağlarıyla çevrili ilçede, günümüzde bağcılık neredeyse hiç kalmamış gibidir. Üzüm üretimi yapanlar ise yalnızca hane halkının ihtiyaçlarını karşılayacak kadar verim alabilmektedir. Ayrıca bu üzümlerden pekmez de yapılabilen ve üzüm gibi pekmez de yalnızca hane halkının ihtiyacına yönelik olarak üretilmektedir. Anlaşılacağı gibi bağcılık ilçede nakdi gelir elde etmek amaçlı yapılamamaktadır. Ancak küçük miktarda da olsa, yetiştirdikleri sebze ve meyveleri kurulan pazarda satan insanlar vardır.

---

¹¹ Bu oranlar 15+ nüfusa bağlı rakamları göstermektedir.

Geçmiş dönemlerde Güzelyurt'ta kurulan pazara civar köylerden çok fazla gelen olurmuş. Hala her Pazartesi pazar kurulmakta ancak civar köylerden katılımın çok düşük olduğu gözlenmektedir. Pazara şimdilerde yoğunlukla Güzelyurt'ta yaşayanlar alış-veriş için gelmektedir. Ayrıca il merkezine düzenli olarak ulaşım sağlanabilmesi de bu pazara olan rağbeti düşürmüş gibi görünmektedir.

Günümüzde Güzelyurt ilçesi turizm alanında gittikçe ivme kazanan bir yerleşim birimidir. Hemen her gün ilçeyi ziyaret eden yabancı turistler sayesinde, küçük de olsa ekonomik yatırımlar gözlenebilmektedir. Bu yatırımların büyük çoğunluğunu eski taş binalarda oturan kişilerin evlerini pansiyonlara dönüştürmesi oluşturmaktadır. Aynı zamanda lokanta ve kafeterya gibi işletmelerin varlığında yıldan yıla artış gözlenmektedir.

Güzelyurt ilçesi sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında, gelişmişlik grubunda 4'üncü; ülke genelinde 571'inci; il içinde ise 4'üncü sıradadır (Dinçer ve Özaslan, 2004).

5.1.2. Mübadele Öncesi Durum

Akakiadis'e göre (1928: 21) mübadele öncesinde Güzelyurt'ta 4500 Rum ve 400 Osmanlı yaşamaktaydı (akt. Stelaku, 1998: 5). Ancak Öztürk (2008: 213), Niğde Salnameleri üzerine yaptığı araştırmada Güzelyurt'un 1896 yılındaki nüfusunun 2288 olarak belirtmektedir. Ayrıca Karpaz (1985: 186) Osmanlı dönemine ait demografik göstergeler üzerine yaptığı çalışmada, 1914'te Aksaray'da yaşayan toplam Rum nüfusu 4551 olarak göstermektedir. Akakiadis'in verdiği rakamlar ile günümüzde Osmanlı dönemi üzerine yapılan araştırmalarda ortaya konan rakamlar arasındaki çelişki açıktır. Akakiadis'in verdiği rakamların büyük oranda dönemin kilisesi tarafından tutulan kayıtlardan alınmış olması (Stelaku, 1998) çelişkinin kaynağını oluşturmaktadır.

Mübadele öncesinde Güzelyurt'ta yaşayan Ortodoks Hristiyanlar 'Karamanlı' olarak adlandırılan kişilerdir. Karamanlıların kökeninin nereden geldiği tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Kimi araştırmacılara göre, Türkler Anadolu'ya yerleşmeden önce, Bizans devleti tarafından paralı asker olarak çalıştırılan bu kişiler, bölgeye yerleştirilmiş ancak daha sonra Hıristiyanlığı kabul etmiş ya da zorla Hıristiyanlaştırılmış kişilerdir.¹² Nitekim Karamanlıların ana dilleri Türkçedir ama kullandıkları alfabe Yunan alfabesidir. Bir iddiaya göre, ilçede yaşayan Rumlar da Türkçe konuşmaktaydı (Stelaku, 2007: 275). Mübadeleyle birlikte Yunanistan'ın Kavala şehri yakınlarında iskan edilen bu kişiler, yeni kurulan şehrin adını değiştirerek Anadolu'daki eski yurtlarına atfen *Nea-Karvali* ismini vermişlerdir. Muhtelif zamanlarda Güzelyurt'u ziyaret eden bu kişilerin çocukları da halen Türkçe konuşabilmektedir (Arslan, 1999).

İlçedeki Rum nüfus çoğunlukla ticaretle uğraşıyormuş. İlçe'de yapılan görüşmelerden elde edilen bir sonuca göre, erkekler genellikle İstanbul'da ticaret hayatını sürdürüyor, ancak üretimin neredeyse tamamını Güzelyurt'ta gerçekleştiriyorlarmış. Rumların bir kısmı demircilik ve bezir yağı üretimiyle uğraşüyor, bir kısmı İstanbul'da kuyumculuk yapıyor, çok az bir kısmı ise Güzelyurt'ta tarım işleri ile ilgileniyormuş. Ayrıca Güzelyurt'ta o dönem iki adet bezirhane varmış. Günümüzde bezirhanelerin yalnızca kalıntıları kalmış durumdadır.

Bölgedeki ticaretin önemli bir bölümünü ellerinde bulunduran Rumlar, Osmanlı Devletinden aldıkları özel bir izin sayesinde kendi paralarını bile basabilmişler. Kilisenin de desteğiyle basılan bu paraların bir yüzünde bölge halkı için kutsal sayılan Aziz Gregorius'un portresi bulunuyormuş.¹³ Paralar şimdiki Aşağı Mahalle denen bölgede bulunan darphanede basılmakta ve bölge ticaretinde hem Türk hem de Rum ahali tarafından kullanılmaktaymış. Şimdilerde bu darphane terk edilmiş bir haldedir ve hiçbir amaçla kullanılmamaktadır.

¹² Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz: Anzerlioğlu, 2003. Ersöz, 1983. Balta, 1990

¹³ Araştırmacı ne yazık ki paraların bir örneğini inceleme fırsatı bulamamıştır.

Yöre halkının özellikle belirttiğine göre, İstanbul'da ticaretle uğraşan Rumlar, Güzelyurt'ta yaşayan Türkleri şehir dışına çalışmaya gitmemeleri için kandırırlarmış. Katılımcılardan birinin anlattığı bir olay bunu destekler gözükmektedir:

“Zamanında bizim Türklerin gözü açılmasın diye yanlarında götürmezlermiş gavurlar. Bizim buranın yerlilerinden ikisi onlar İstanbul'a giderken peşine düşmüş bunların... Aksaray'a kadar. 'Nereye gidiyorsanız biz de gelecez' diye. Burdan Aksaray'a kadar gitmişler. 'Lan ne yapacaksınız? Alın şu on lirayı gidin köye de yiğin' demişler. Gitmesinler diye! Bizimkiler on lirayı görünce durur mu? Dönmüş gelmişler köye.”¹⁴

Başka bir olayda da, Rumlardan biri çalışmasından memnun kaldığı bir Türk'ü yanında götürmek istiyormuş. Bu kişi toplantı evinde sohbet ederlerken, götürmek istediği Türkün yanında bu konuyu açmış diğerlerine. Ancak ötekiler adamı susturmuş. O Türk dışarı çıkınca kapıya yaslanıp içeride neler konuşulduğunu dinlemiş. Rumlar kendi aralarında konuşurken, Türk'ü yanında götürmek isteyene: “Sen onu götürürsen, iki gün sonra burda çalışacak tek bir adam bulamayız. Hepsinin gözü açılır kaçır gider buralardan”¹⁵ demişler. O da aynı gün, Türk'e hiçbir şey söylemeden diğerleriyle beraber ayrılmış ilçeden.

İlçenin mübadele öncesi tarihine ait bu tür hikayelere araştırmacı fazlasıyla tanık olmuştur. Ancak burada dikkate alınması gereken husus, bölgede yaşayan Türklerin hali hazırda ticaretle uğraşacak donanıma zaten sahip olmayışlarıdır. Kişilerin İstanbul'a gitse de ticaret hayatına girebilecekleri ne bir uzmanlık alanları ne de sermayeleri vardır. Araştırmacıya göre bu tür hikayelerin yaygın bir şekilde anlatılıyor olmasının başlıca nedeni, bireylerin kendi mevcut durumlarının olumsuzluğunun (ekonomik, sosyal v.s.) sorumlusu olarak 'öteki'yi suçlama eğilimidir. Elbette ilçede yaşayan Rumların burada yaşayan Türkleri yanlarında çalıştırdıkları ve de çok da ucuza çalıştırdıkları

¹⁴ Yerli, Erkek, 56, Evli, İlkokul

¹⁵ Yerli, Erkek, 62, Evli, İlkokul

inkar edilemez ancak, bu insanların ‘gözlerini açtırmama’ sürecinin alternatifinin de, kendi dönemi içinde olmayışını dikkate almak gereklidir.

5.1.3. Güzelyurt’un Yerlileri: Bakeleler

Güzelyurt’un yerlileri mübadele sonrası ilçeye yerleşen muhacirlere alışmakta zorlanmışlar. Giyim kuşamlarının farklılığı, konuşmalarındaki farklılık gibi nedenlerle onlara uzaktan bakar ve yolda karşılaştıkları zaman yanlarındakilere “Bak hele!” diyerek muhacirleri gösterirmiş. Uzun zaman muhacirler kendileri hakkında söylenen bu ifadeyi anlamamışlar. Bu nedenle de muhacirler kendi aralarında yerlilerden bahsederken onlara “Bakele” demeye başlamışlar. Günümüzde bu tabir neredeyse “yerli” ifadesinin yerini almış gözüküyor. Kapadokya’nın muhtelif bölgelerinde yaşayan muhacirlerin, yerleştikleri bölgede ki yerli halka buna benzer şekilde lakaplar taktıkları bilinmektedir.¹⁶

Güzelyurt’un yerlileri büyük oranda mübadele öncesinde civar yerleşim birimlerinden gelerek oraya ikamet etmiş kişiler. İlçe çok eski zamanlardan beri Rum yerleşkesi olması nedeniyle, burada yaşayan Rumların –yörede yaşayanların tabiriyle- hizmetçisi olmak için başka bölgelerden gelip buraya yerleşmişler. Bu durum hatırlatıldığı zaman, göçlerin çok eski zamanlarda olması sebebiyle artık ilçenin ‘has yerlileri’ olduklarını belirtiyorlar.

Mübadele öncesindeki yerli halkın büyük çoğunluğu Rumların yanlarında ırgat ya da çoban olarak çalışıyormuş. Diğer bir kısmı ise evlerin yapımında kullanılacak olan taşları kesme işiyle uğraşıyormuş. Bu taşlar, günümüzde ‘çarşı-meydan’ olarak adlandırılan bölgenin alt kısmı oyularak elde edilmiş. Kesilen taşlar nedeniyle yerin altı şimdilerde büyük bir mağara halini almış. Rumlar evlerinin mimarisini büyük şehirlerdeki mimarlara çizdirirlermiş. Yapılara bakılınca mimarların ve ustaların yetenekli oldukları anlaşılıyor.¹⁷

¹⁶ Niğde’nin Arapsun (Gülşehir) ilçesinde yaşayan muhacirler yerli halka “Dangül” diye seslenmektedir.

¹⁷ Bkz. Şekil 2.6

İnşaatta çalışan kişiler, genellikle yöre halkından ya da ilçe dışından getirtilen ustalarmış. Kimi zaman ustalarla Rumlar arasında sürtüşmeler olduğundan bahsedilmiştir. Bu konuda en meşhur hikaye, şimdilerde otel olarak kullanılan ancak eskiden 'Kızlar Manastırı' olarak adlandırılan binanın yapımıyla ilgili olandır. Rumlar binanın inşaatını yapacak olan ustaları getirtmişler ancak ustalar çalışmayı reddetmişler. Nedeni ise binanın manastır olarak kullanılacak olmasıymış. Kimi katılımcıların anlattığına göre binanın yapımı ancak kolluk güçlerinin zorlamasıyla ve neredeyse ustalara normal yevmiyelerinin on katı para verilmesi ile mümkün olabilmiş.

Mübadele sonrasında Rumların ilçeden ayrılmasıyla beraber uzun bir dönem işsiz kalan bu kişiler o dönemleri –babalarından duydukları şekliyle- “felaket zamanlarmış” diyerek anmaktadırlar. Yeni gelen muhacirlerin büyük çoğunluğu rençber olduğu için yerlilerin iş gücüne ihtiyaç duyulmamış ve bu nedenle yerli halk gelir kaynağının önemli bir bölümünü kaybetmiştir. Tüm bunlara bakarak, yaşanan mübadele sürecinin yalnızca bu bölgeden gidenler için değil, kalanlar için de sarsıcı etkileri olduğu söylenebilir.

Taş ustalığının yanı sıra yerlilerin bir çoğu çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşıyormuş. Kimi zanaatkarlar ise çömlek yapımı, semer yapımı ve kilim dokuma işiyle uğraşıyormuş. Ancak günümüzde bu zanaatların hepsi yok olmuş. İlçede geçmişte çömlek yapan iki kişi kalmış. Kilim artık hiç dokunmuyor, semercilik ise Türkiye genelinde olduğu gibi burada da ortadan kalkan bir meslek.

Mübadele sürecinde kimi yerliler Rumlardan ucuza taşınabilir mal satın alabilmiş ve bu sayede gelir durumunu düzeltebilmiş. Ancak Güzelyurt'ta gerçekleşen mübadelede Yunanistan'dan gelen muhacirlerin bir kısmının (özellikle Sivrihisar köyüne yerleşenler), buradakiler ayrılmadan gelmiş olmaları nedeniyle (Millas, 2002: 189) taşınamaz malların el değiştirmesi mümkün olmamış. İlçenin yerlisi olan katılımcıların anlattığına göre bu sayede

zenginleşebilen kimse olmamış, ancak görüşme yapılan muhacirler Rumların gittiği dönem boş kalan topraklara yerleşenlerin olduğunu belirtiyor.

İlçe yerlilerinin büyük çoğunluğu il dışında ve hatta ülke dışında çeşitli inşaat kollarında işçi olarak çalışmaktadır. 1990'lı yıllardan önce yurt dışına çıkan işçilerin büyük bir bölümü Mısır, Libya, Suudi Arabistan gibi ülkelere giderken, 1990'lardan sonra bu durum eski Sovyet Cumhuriyetleri ülkelerine kaymıştır. Bu anlamda 1990 sonrasında ülke politikasında görülen bu eğilimin¹⁸ yansıması Güzelyurt'ta da gözlemlenebilmektedir. Özellikle lise mezunu birçok insan eğitime devam etmeyip, ülke dışında kısa zamanlı işçi olarak çalışmayı tercih etmektedir. İlçenin lise çağındaki gençleriyle yapılan görüşmelerde de, araştırmacı bu yönde bir gelecek planının izlerini sıkça gözlemlemiştir. Kısa zamanda çok para kazanıyor olabilmek, aynı zamanda başka ülkeleri görebilme imkanı, bu tercihin oluşmasında en önemli nedenlerdendir.

Ülke içinde çalışmaya gidenler ise, başta Ankara olmak üzere Aksaray, Mersin, Antalya, İstanbul, Konya gibi şehirlerde çalışmayı tercih ediyorlar. Antalya ve Mersin'e gidenler genellikle mevsimlik işçi olarak çalışırken; diğer illere gidenler ise uzun dönemli ve hatta grup halinde çalışmayı tercih ediyorlar.¹⁹

Birçok muhacir ve yerli katılımcının da belirttiği üzere, ilçenin yerlileri çalışkan insanlar. İlçede özellikle muhacirler tarafından kullanılan "yerlinin oğlunu al, kızını alma" ifadesi ilginçtir. Nitekim yaygın görüşe göre yerli kızı iş yapmayı bilmez, tembel olarak addedilirken; yerli erkek ise ailesine düşkün, çalışmayı, para kazanmayı seven kişi olarak görülüyor.

5.1.4. Muhacirler

Güzelyurt'a yerleştirilmiş muhacirlerin büyük bir bölümü Yunanistan'ın Selanik, Kozana, Kesriye ve Manastır bölgelerinden göç etmişler. Katılımcıların ifadelerine göre Kesriye bölgesinden gelenler Arnavut kökenlilermiş fakat bir

¹⁸ Daha geniş bir yorum için bkz: Koç ve Onan, 2004: 78-112

¹⁹ Bu bilgiler informel görüşmeler esnasında elde edilen bilgilerdir.

kısmı Güzelyurt'ta çok fazla kalmayıp Samsun tarafına yeniden göç etmişler. Halen Arnavut kökenliler var ancak sayıca çok azlar. Arnavutça bilmemelerine rağmen lehçe farklılıkları gözlemlenebilmektedir.

Yunanistan'da köylerde yaşayan bu insanlar, orada görece Rumlardan izole bir şekilde yaşadıklarını belirtiyorlar. Görüşme yapılan kişiler kendi köylerinde o dönem hiç Rum yaşamadığını söylüyorlar. Buraya ilk gelenlerden Rumca bilenler varmış ancak ana dilleri Türkçeymiş. Babalarının Rumca bildiğini söyleyen katılımcılar, Rumca öğrenmemiş olmalarının nedeni olarak ailelerinin ana dillerinin Türkçe oluşunu gösteriyorlar. Rumca bilen kişilerin ise Yunanistan'da ticaretle (çerçicilik, nalbantçılık gibi) uğraşan kişiler oluşu dikkat çekicidir.

Günümüzde Güzelyurt'ta yaşayan muhacirlerin geneli Kozana'dan göç etmiş kişiler. Kozana'nın Dörtali köyünden gelmiş olanların fazlalığı yapılan birkaç görüşmeden sonra dikkati çekmiştir. Geçmişte ilçenin bir sokağının adı da Dörtali sokağıymış. Yine Kozana'nın Şahin köyünden göç edenlerin sayısı da oldukça fazla. Bunun dışında Yunanistan'ın Hacılar, Turaslar, Değenli, Kocamat ve Jelin köylerinden göç edenler olmuş. Ancak özellikle Kocamat ve Jelin köylerinden gelenler başka yerlere taşınmışlar.

Mübadele sonrasında birçok muhacir kendi asıl üretim faaliyetleri olan çiftçilik için gerekli ekim alanlarını elde edememiş. Ayrıca zanaatkar olanlara da kendi iş kollarında çalışabilecekleri tesisler ya da ticarethaneler verilememiş. Bu gibi nedenlerle çoğu muhacir ya başka yere göç etmeyi tercih etmiş ya da mevcut imkanlarla geçimlerini sağlayabilme yoluna gitmiş. Bu süreci görüşme yapılan muhacirlerden biri şu şekilde anlatıyor:

“... Oraları hep geçmişler, oraları beğenmemişler gelmişler bu dağın başına yerleşmişler. Rençberlik az! Davarcılık var ama onu da onlar (muhacirler) yapamaz. İşte gelmişler, ne bilsinler bilememişler, çoktu perişan olmuş, çoktu kaçmış burdan. Mallarını mullarını senetle satmışlar kaçmışlar burdan. Ama gitmişler kimisi İzmir'de, kimisi

İstanbul Adalar'da, kimisi Ankara'da, kimisi Mersin'de kimi de Adana'da... baya iyi yerlere gitmişler yani. Bura zor tabii!"²⁰

Katılımcıların ifade ettiğine göre ilçeye ilk olarak Yunanistan'dan 1000 haneye yakın insan gelmiş. Bu bölgede muhacirlerin iskan edildiği yerleşim yeri yalnızca Güzelyurt ilçe merkezi değil. Aynı zamanda ilçeye 5 km. uzaklıkta bulunan Sivrihisar köyü de, mübadele döneminde iskan bölgesi olarak belirlenmiş. Burada bulunan Kızıl Kilise olarak adlandırılan yer, geçmişte Sivrihisar köyünde yaşayan Ortodoks Hıristiyanlar için ayrı bir öneme sahipmiş. Altıncı yüzyılda yapıldığı sanılan kilisenin, Bizans döneminde Hacca giden Hristiyanlar'ın ziyaret ettiği sanılmaktadır. (Çelebioğlu ve Ağaryılmaz, 2008: 2). Mübadele öncesinde nüfusun büyük bir bölümünü (132 hane 456 kişi) Türkçe konuşan Rumlar oluştururken, mübadele sonrasında bu kişiler Yunanistan'a gönderilmiş. Günümüzde Sivrihisar'a yerleştirilen muhacirlerin büyük bir bölümü ilçe dışına göç etmiş, geri kalanların çoğu da ilçe merkezine yerleşmiş durumdadırlar.

Güzelyurt'ta günümüzde 70-80 hane muhacir kalmış.²¹ Bu konuda kesin bir rakam verilememesinin nedeni, katılımcıların 'muhacir hanesi'ni tanımlayış biçimleridir. Muhacir ve yerliler arasındaki evliliklerin sonucunda, eğer muhacir olan kişi erkeksen o hane "muhacir hanesi", kadınsa "yerli hanesi" olarak adlandırılıyor. Bu farklılık bir sonraki kuşakta daha da karmaşık hale gelmektedir... Araştırmacının görüşme yaptığı bir kişinin söyledikleri bu duruma iyi bir örnektir:

"Benim annem muhacir, babamsa Bakelelerden. Ama ne yalan söylüyüm sordukları zaman 'muhacirim' diyorum. Neden bilmiyorum ama kendimi onlara daha yakın hissediyorum. Ablam da 'muhacirim' der yani... İleride çocuklarım kendileri bilirler tabii ama ben öyle hissediyorum."²²

Görüşme yapılan kişilerin hane sayısı konusunda söyledikleri rakamların, bu gibi nedenlerden ötürü farazi olduğu belirtilmelidir. Yukarıdaki örnekte de

²⁰ Muhacir, 85, Evli, İlkokul

²¹ Bu bilgi resmi bir kayıttan elde edilememiş olup, yöre halkıyla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

²² Muhacir, 28, Evli, Lise

vurgulanmaya çalışıldığı gibi, ‘muhacirlik’ ilçe halkı tarafından Yunanistan’dan göç eden kişiler için kullanılırken, bu kimliğin aktarımı kimi zaman babanın soyundan devam ederken, kimi zaman da kişilerin kendilerini ait hissettikleri grup üzerinden devam etmektedir.

Muhacirlerin ‘vatan’ kavramına yaptıkları vurgu araştırmacı tarafından ilgi çekici bulunmuştur. Yapılan görüşmelerin bir çoğunda muhacirlerin, ‘Vatan’ ve ‘Atatürk’ sevgisini özellikle vurguladıkları gözlemlenmiştir. Zorunlu göç süreci, her ne kadar yaşamlarını kökten bir dönüşüme uğratmış da olsa, “vatanımıza geri döndük” ifadesini sıklıkla dile getiriyorlar. Ayrıca muhacirler için ‘Vatan’ ve ‘Memleket’ kavramları da ayrı bir kullanım alanına sahiptir. Clark’ın (2006: 185) Kocaeli’nde yaşayan muhacirlerle yaptığı görüşmelerde onların ‘Vatan’ ve ‘Memleket’ kavramlarını kullanım biçimlerine yaptığı vurgunun benzeri olarak, Güzelyurt’ta yaşayan muhacirler için de ‘Vatan’ günümüz Türkiye topraklarını simgelerken; ‘Memleket’ kavramı ise şimdiki Yunanistan topraklarını simgelemektedir. Görüşmelerde bu ayrımın nedeni sorulduğunda muhacir katılımcılardan biri şu cevabı vermiştir:

“Şimdi biz ta Osmanlı döneminde, atalarımız Konya’dan, Karaman’dan götürülüp, gavur topraklarına iskan edilmişiz. Bundan 300, belki 400 sene evvel. Sonra Atatürk’ten Allah razı olsun, tekrar buraya getirilmişiz. Elhamdulillah Müslümanız, Türk oğlu Türküz! Elbet vatanımız burası... memleketimiz ora! Şimdi neden? Atalarımız çok uzun yıllar orada yaşamış ama o zamanlar bizimmiş o topraklar. Vatanmış orası da. Ama ne zaman ki gavurun eline geçmiş, işte biz de toplanmışız gelmişiz buraya.”²³

Güzelyurt’a yerleşmiş olan muhacirlerin Osmanlı döneminde Yunanistan topraklarına yerleştirilmiş Türkler olduğu yönünde nesnel bir bilgi mevcut değildir. Ancak muhacirler varsayımsal olarak böyle bir tarihsel gerçekliğin varlığına inanmak istemektedirler. ‘Vatan’ kavramının muhacirler için önemli oluşu onların, etnik kimliklerini ve de dini kimliklerini tanımlayış biçimleri ile

²³ Muhacir, Erkek, 84, Evli, İlkokul

ilgilidir. ‘Memleket’ ise ailenin geçmişte yaşamını idame ettirdiği yer olarak tanımlanmaktadır.

5.2. MUHACİRLERLE YERLİLER ARASINDAKİ KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE MÜBADELE ÖRÜNTÜLERİ

Bu bölümde Güzelyurt ilçesinde yaşayan muhacirlerin ve yerlilerin, mübadele sonrasında günümüze kadar aralarında geçen kültürel etkileşim ve mübadele örüntüleri incelenecektir. Bu sürece etki eden faktörler, mekansal uzaklık/farklık, geleneksel farklılıklar, demografik ve ekolojik değişim ve akrabalık ilişkilerinin kuruluşu başlıkları altında toplanmıştır. Belirli durumları ortaya çıkaran etmenler, yer yer katılımcıların ifadelerine başvurularak örneklendirilecektir.

5.2.1. Mekansal Uzaklık/Farklılık

Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi Güzelyurt'ta yaşayan Türkler, mübadele öncesinde Aşağı Mahalle denilen bölgede yaşıyorlardı. Bu bölge çoğunlukla kayalara oyulmuş evlerden oluşmaktadır. İlçenin Yukarı mahalle denilen çarşının da dahil olduğu bölgesinde ise Rumlar yaşamaktaydı. Rumlar ve Türkler arasındaki mekansal uzaklık durumu iki taraf için de görece izole bir alan oluşturmaktaydı. Burada iki taraf için geçerli olan izolasyon durumu, ilçe halkının belirttiği şekilde, yüzyüzeliğin olmadığı bir durum değildir. Aşağı mahallenin konum itibarıyla kiliselerin yoğunlukta olduğu bir bölge olması, aynı zamanda Rumların çalıştırdığı bezirhanelerin ve darphanenin de bu bölgede olması yüzyüzeliğin fazlasıyla olduğunun kanıtlarıdır. Ayrıca söylenenlere göre Rumlar ilçede yaşayan Türkleri kendi evlerinde ve tarlalarında çalıştırmaktaymışlar. Tüm bunlar yerli halk tarafından dile getirilen ‘izolasyon’ betimlemesiyle çelişen bulgulardır.

Rumların mübadele ile birlikte bu bölgeyi boşaltmasının ardından ilçeye yeni gelen muhacirlere, gidenlerin evleri verilmiş. Yerli halk ise Aşağı mahallede kaya oyma evlerde yaşamaya devam etmiş. İlçede mübadele öncesinde Rumlar ile Türkler arasındaki yukarıda bahsedilen mekansal farklılık durumu, mübadele sonrasında yerliler ile muhacirler arasında devam etmiş. Yerlilerin Yukarı mahalleye çıkmamaları ve muhacirlerin de Aşağı mahalleyi kullanmak için bir nedenlerinin olmayışı, uzun yıllar bu iki grubun sosyal etkileşime girmesinin önünde engel olmuş. Anlatılanlara göre düğün, bayram gibi törenler de, bu nedenden ötürü ortak olarak kutlanmazmış. Yerli bir katılımcı bu durumu şu şekilde anlatıyor:

“Yav! Bizimkiler yukarı çıkamazmış ki. İki taraf birbirinin suratını görmeden yıllar geçmiş. Böyle olunca kaynar mı iki taraf birbirine? Ben hatırlarım, çocukken muhacir oğluyla oynadım diye anam etmediğini bırakmadı bana. Çok dayak yedik... Bi de ‘onlar (muhacirler) adam keser’ derlerdi, korkardık küçükken.”²⁴

Aslında geçmişte bu kadar net bir izolasyonun olmadığı, katılımcıların çelişkili ifadelerinde kendini göstermektedir. Bu beyandan da anlaşılacağı gibi mutlaka bir temas mevcuttur ancak kişiler geçmişe yönelik bu gibi hatıraları dile getirirken abartılı ifadeler kullanmak yoluna gitmektedirler. Nitekim araştırmacı mübadelenin hemen sonrasında ortak iş yeri açabilen muhacir ve yerli kişilerin de olduğunu görüşmelerde öğrenmiştir. Yalnızca kiliselerin ve kaya oyma evlerin olduğu bir bölge olarak, ilçenin Aşağı Mahalle kısmına muhacirlerin uğramaması anlaşılabilir bir durumken, yerli halkın ilçenin en işlek bölgesi olan Yukarı Mahalle kısmını kullanmamış olduklarını düşünmek yanlış olacaktır. Zira Yukarı Mahalle şimdilerde olduğu gibi o dönemde de ilçenin merkezi konumundadır. Bahsi geçen iki taraf arasındaki ‘izole’ durumla kastedilen, komşuluk ilişkilerinin olmayışı ve buna bağlı olarak her iki tarafın birbirini ‘öteki’ olarak görmesidir.

---

²⁴ Yerli, Erkek, 83, Evli, Eğitimsiz

Kimi zaman ‘ötekileştirme’ durumu, etnosantrik bakış açısını da beraberinde getirmektedir. Kişinin kendi ait olduğu grubu merkeze alarak ‘biz’ ve ‘onlar’ kavramsallaştırması yaparak başka gruplar hakkında önyargılı tutumlar geliştirmesi (Birx, 2006: 845) olarak tanımlanabilecek etnosantrik bakış açısı, ilçede yaşayan her iki grup açısından belirgin ifadelerde kendini göstermektedir. Geçmişte muhacirler için dilden dile gezen ‘adam keserler’ söylentisi buna verilebilecek en önemli örneklerdendir. Kimi muhacirler bu söylentinin nedenini, kendilerinin çabuk öfkelenen insanlar oluşuna bağlarken, kimileri de ‘babayiğit’ insanlar oluşlarına bağlamaktadır. Görüşme yapılan yerlilerden yaşlı bir katılımcı bu söylenti hakkında şunları söylemiştir:

“Bunlar ilk geldiğinde ellerine aldılar orakları, bağ, bahçe, ağaç demeden hepsine giriştiler. Bizimkiler de derdi ki: ‘vahşi adamlar bunlar. Adam da keser valla!’ derlerdi.”²⁵

Muhacirlerin kendilerine verilen arazileri, uzmanı oldukları üretim faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için yeniden yapılandırdıkları bir gerçektir. Muhacir katılımcıların aktardığına göre, kimi durumlarda üzüm bağlarını ve bazı ağaç türlerini bu nedenlerden ötürü kesme yoluna gitmişler. Ancak yukarıda bahsi geçen ‘adam kesme’ söylentisinin temelinde yatan temel gerekçe, muhacirlerin, yerlilerle aynı mekânı paylaşan ve göçle zorunlu olarak bir araya getirildikleri bir ‘öteki’ olmaları sebebiyle, bu grupla aralarındaki toplumsal temas ve ilişkileri engelleyecek tabu ve korkuların tesis edilmesidir.

Uzunca bir dönem ilçe içinde iki grubun yerleşim alanı olarak kullandıkları bölge birbirinden ayrı olmuş, mekansal ayrılığın yanı sıra, ikamet edilen yerleşim biçiminin farklılığı da uzun yıllar sorun teşkil etmiş. Nitekim mübadele öncesinde ‘kaya oyma’ evlerde yaşayan halk yeni gelenlerin, Rumların bıraktığı evlerde oturuyor olmalarını kabullenememiş. Yerli bir katılımcı bu durumu: “Bu güzel evlerin alayı onlarını ya! Onu hazmedememiş bizimkiler. Çok eskitmişler birbirlerini bu yüzden. Ama sonra almışlar ellerinden. Şimdi hepsi bizimkilerin

---

²⁵ Yerli, Erkek, 95, Evli, Eğitimsiz

elinde.”²⁶ ifadeleriyle açıklıyor. Araştırmacının sorduğu “Nasıl almışlar peki?” sorusuna ise: “Adamlar tutunamamış burda. Tarla desen işe yaramamış, bağ dersen bellenemiyor... anlayacağın yok parasına satıp evleri bizimkilere, gitmişler.” şeklinde yanıtlıyor. Gerçekten de günümüzde çarşı-meydan denilen bölgeye yakın evlerin büyük bir bölümünde bugün yerli halk ikamet etmektedir.

Günümüzde heyelan riski nedeniyle kaya oyma evlerin olduğu bölge tümüyle boşaltılmış ve ilçede Yeni Mahalle denilen bölgede evler yapılmıştır. Günümüzde muhacirler ile yerliler arasında yerleşim yeri ve biçimi konusunda bir farklılıktan söz etmek mümkün değil. İki taraf için de bu benzeşim görece bir uyumu beraberinde getirmektedir. Öyle ki, yerli katılımcılar daha önceki ayrışmayı oluşturan etmenleri şu ifadelerle dile getirmişlerdir: “onlar yukarıda, biz aşağıda yaşadık”, “onlar güzel evlerde otururlardı, bizimkiler kayalarda yaşadık”, “çarşı onlarını, bizimkiler çıkamazlardı çarşıya” ifadeleridir.

Her ne kadar şimdilerde mekansal olarak bir birliktelikten/kaynaşmadan bahsedilebilirse de, günlük hayatta toplu kullanılan alanlarda farklılık devam etmektedir. Bunun en açık örneği kahvehanelerin kullanımında, muhacir-yerli ayrımının devam etmesidir. Bu ayrım çok keskin olmamakla beraber, kimi kahvehaneler yalnızca muhacirler tarafından, kimileri de yerliler tarafından kullanılmaktadır.

5.2.2. İlçede Demografik Değişim ve İktisadi, Sosyal Yapıya Etkileri

Mübadele sonrasında ilçenin nüfus dengesi muhacirler yönünde değişmiş. Güzelyurt’un çoğunluğunu oluşturan muhacirler, Yukarı Mahalle adı verilen bölgede iskan edilmişler. Yine bu bölgede bulunan ticarethanelerin bir kısmı da muhacirlere verilmiş.

İlçenin mübadele öncesinde iktisadi faaliyetlerini ellerinde tutan Rumların, bölgeden ayrılmasıyla birlikte, ilçeye alış-veriş için diğer kasaba ve köylerden

---

²⁶ Yerli, Erkek, 31, Evli, Lise

gelen nüfusta da bir gerileme olmuş. Bu durumun en önemli sonuçlarından ilki, ilçede Pazartesileri kurulan pazarın eski canlılığını yitirmesi ve bu nedenle yerlilerin gelirlerinin önemli bir bölümünü kaybetmeleri olmuş. Bu kurulan pazar aynı zamanda civar illerden gelen esnafların ve zanaatkarların uğrak yeriymiş. Belirli üretim faaliyetlerinin gerçekleştirilememesiyle beraber ilçede ekonomik durgunluk dönemi başlarken, mübadelenin kış ayında gerçekleşmiş olması, yeni gelenlerin tarım arazilerini kullanamamasına neden olmuş. Bunun sonucunda mübadelenin ilk yılı her iki taraf için de zor geçmiş. Görüşme yapılan 95 yaşındaki ilçenin yerlisi bir katılımcı, o dönemleri şu şekilde anlatıyor:

“Felaket zamanlardı. Gavurlar gittiğinde buranın adamı ayağına giyecek çarık bulamadı. Sanatı olan kalmadı burda. Bizimkilerin de... kimisinin iki hayvanı var, kimisinin varsa bağı var. Ekseriyetimiz gavurların yanında iki lokma ekmeğe bile çalışıyor. Muhacirler gelince olmadı tabi. Onlar da yoklukla gelmişler buralara. Çok zor zamanlardı.”²⁷

Uzun bir dönem ilçe içinde iki grup bu ‘yokluk zamanları’ olarak ifade edilen dönemde birbirlerinden ayrı ve görece izole bir biçimde yaşamışlar. Mübadele sonrası dönemlerde, muhacirler yavaş yavaş ilçeyi terk etmeye başlamış. İlk göç dalgasında ilçeden ayrılanlar çoğunlukla, Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana gibi büyük şehirlere temelli olarak göç etmiş. Mübadeleden 3-4 yıl sonra gerçekleşen bu göç hareketi kimi yaşlı katılımcılara göre ‘ilçeye nefes aldırılmış’. Araştırmacıya göre göçün bu denli geç olmasındaki en önemli neden, muhacirlere dağıtılan arazi ve evlerin, yeni tapularının hazırlanması ve sahiplerine dağıtılması sürecinin beklenmesidir. Nitekim tapularını alan muhacirler bu sayede taşınmaz mallarını ellerinden çıkarabilmişler.

Mübadele sürecinde Rumların ayrılışı ve muhacirlerin gelişinin ilçeye ikinci olumsuz etkisi ise, mevcut imalathanelerin kullanılamaması olmuş. İlçenin mübadele öncesi önemli gelir kaynaklarından olan bezirhaneler uzun yıllar boş kalmış. Aynı zamanda dönemi itibariyle büyük öneme sahip un değirmeni de

---

²⁷ Yerli, Erkek, 95, Evli, Eğitimsiz

kullanılamamış. Daha önce de belirtildiği üzere bezirhanelerin günümüzde yalnızca kalıntıları kalmıştır. Diğer birçok bezirhanenin yerleri ise çoktan unutulmuş. Un değirmeni kimi katılımcıların anlattığına göre “gavur malı” olmaları nedeniyle yerliler tarafından yıkılmış. Görüşme yapılan ilçenin yerlilerinden biri bu konuda babasından duyduklarını şu şekilde aktarmaktadır:

“Onlar (Rumlar) gittiklerinde serbest gitmişler burdan. Gayrimenkulleri zaten muhacirlere kalmış, kendi kıymetli mallarını, eşyalarını da iletebildiklerini komple iletmışler oraya. Serbest gitmişler anlayacağıın burdan. Götürebildiklerini götürmüşler. Burda kalan imalat yerlerini de bırakmışlar, boş kalmış. Kim ne yapsın onlarla? Kimse bilmiyor ki ne yapacağını. Ama çok da sefillik çekmişler bu yüzden, pişman olmuşlar... babam anlatırdı. Misal hemen şurda yukarıda onların gazla çalışan değirmeni, un fabrikası kurmuşlarmış. ‘Bu gavurlardan kaldı’ diye bizimkiler onu kırmış, dökmüş, kullanmamış. Giderlermiş ta İllisu’da suyla çalışan değirmende un ederlermiş de, burdaki fabrikayı çalıştırmamışlar.”²⁸

Güzelyurt’a yerleşen muhacirlerin üretim konusundaki uzmanlık alanlarının bu gibi mevcut imalathaneleri faaliyete geçirecek bilgi ve deneyimlerinin olmaması, birçok muhacirin ilçeden ayrılmasının başlıca nedeni olmuş. 1930’ların ortalarında başlayan ilk göç dalgasında ilçeyi terk edenlerin hemen hepsinin muhacir olmasına rağmen, uzun yıllar ilçede nüfusun büyük bölümünü yine de muhacirler oluşturmaya devam etmiş. Kalan muhacirlerden çeşitli meslek kollarında üretim yapabilenler (özellikle nalbantlar ve semerciler) bir süre ilçenin ekonomik faaliyetine katkıda bulunmuşlar. Aynı zamanda ilçenin yerlilerinden özellikle kilim dokuma ve çömlek imalatında usta olan kişiler çarşı bölgesinde üretime devam etmişler.

İlçede kalan muhacirler sonraki yıllarda, yakın bölgelere mevsimlik işçi olarak gitmeye başlamışlar. Aslında bu durum süreçsel açıdan bakıldığında, ilçenin kaderinde önemli bir rol oynamış. Nitekim, görüşme yapılan katılımcıların neredeyse tümünün dile getirdiği üzere, ilçe dışına çalışmaya giden muhacirler

---

²⁸ Yerli, Erkek, 58, Evli, İlkokul

sayesinde, yerli halk da yaşadıkları topraklardan ayrılıp dışarı çıkabilmeyi ve para kazanabilmeyi öğrenmişler.

Yunanistan'da yaşarken çerçicilik yapan muhacirler, bu mesleği uzun yıllar devam ettirmişler. Kimi muhacirler ise erkek akrabalarıyla birlikte, özellikle Çukurova bölgesine pamuk işçisi olarak gitmeye başlamış. Birkaç yıl devam eden bu süreç, kazancın çok fazla olmaması nedeniyle devamlılık arz etmemiş. Bu göç hareketinin ilk katılımcılarından olan bir muhacir, sürecin kesintiye uğramasını şu şekilde özetliyor:

“Ben 1941’de okulu bitirdim, Adana’ya pamuk çapalamaya gittik, o zaman Adana’da pamuk ekerlerdi ya! Burdan bir er bir çavuş 15-20 kişi toplardı, giderdik Adana’ya orda pamuk çapalamaya götürürlerdi, orda 45 gün kalırdık. Biz de 45 gün kaldık. Bak babam gitti, abim gitti bir de ben gittim, üç kişi gittik 45 gün kaldık orda. Bizim muhacirler giderdi, buranın adamı gidemezdi, korkardı... 45 gün kaldık biz orda da, 7,5 lira para kazandık yani. O zamanın parasıyla 7,5 lira. Valla (*Gülüyor*). Ondan sonra da bir daha gitmedik. Ankara’ya gittim ben abimle, garsonluk yapmaya...”²⁹

Mevsimlik işçi olarak başka bölgelere göç etme süreci ilk başladığında, yerli halk bu sürece dahil olmamış. Ancak, sonradan Çukurova’ya pamuk toplamaya gidenlere katılan kişiler olmuş ve ilerleyen zamanlarda farklı iş kollarını da bu sürece dahil etmişler. İlçenin geçmişten gelen inşaat ustalığı geleneğini diğer bölgelere taşıyan bazı kişiler ise uzun yıllar başka şehir ve ülkelerde bu iş kolunda çalışmışlar. Başka şehirlere çalışmaya giden kişiler, sonrasında ailelerini de yanlarında götürmüş. Şimdilerde sadece Ankara’da 20 bin ile 30 bin arasında değişen sayıda Güzelyurtlu olduğu söyleniyor. Bu rakamın ne kadar gerçeği yansıttığı bilinmemekle beraber ilçenin geçmişteki nüfusunun büyük bir bölümünün başka şehirlere göç ettiği anlaşılmaktadır.

Yaşanan bu demografik değişimin ilçeye bazı önemli etkileri olmuştur. Bu etkilerin başında nüfusun azalmasıyla birlikte kaynaklar üzerindeki rekabetin

---

²⁹ Muhacir, Erkek, 84, Evli, İlkokul

görece zayıflamış olması geliyor. Bu kaynaklardan en önemlisi ise ekim yapabilecek arazilerdir. Mübadele sonrasında ilçeye yeni yerleşen muhacirlere dağıtılan arazilerin, aile başına düşen dönüm miktarının azlığı, ilçede tarım faaliyetinin geçim kaynağı aracı olarak kullanılmasını engellemiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi kimi muhacirler bu durumun olumsuz etkilerini azaltabilmek için kendilerine verilen üzüm bağlarını ve az da olsa ağaçlık arazileri, daha çok gelir elde edebilecekleri ekim arazilerine dönüştürme yoluna gitmişlerdir.

Yerli halk da, muhacirlerin ilçeyi terk etmesiyle birlikte ekim arazilerini satın alabilmişler ve bu sayede tarıma dayalı gelirlerini arttırabilmişler. Görüşme yapılan kişilerin aktardığına göre muhacirlerin ekilebilir ürün konusunda ilçeye getirdiği en önemli yenilik, mısır, kavun ve karpuz ekiminde olmuş. Arpa, çavdar ve buğday gibi ürünler ilçede geçmişten beri ekilebilen ürünlerken, özellikle mısır ekimi yöre halkı için uzun yıllar önemli bir gelir kaynağı olmuş. Kavun ve karpuz ise, lezzetleri sayesinde bölgede belirli bir ün elde etmiş.

Üzüm'e dayalı bağcılık ilçede mübadele öncesinde (özellikle şarap ve pekmez üretiminde) önemli bir gelir kaynağı iken, muhacirlerin yerleşimiyle beraber bağcılık gerilemeye başlamış. Bunun birkaç nedeni bulunmakta: Bunların başında, diğer tarım arazilerinin dağıtımında olduğu gibi, paylaşılan bağların hane başına düşen bölümünün bu üründen geçime yeterli düzeyde gelir elde etmeye müsait olmaması geliyor. Başka bir neden ise, muhacirlerin genelinin bağcılık konusunda geçmişten gelen uzmanlıklarının olmaması. Ayrıca bağların ilçe merkezine uzak bir bölgede olması da, bağların düzenli bakımını engelleyen bir durum olmuş. Görüşme yapılan muhacirlerden biri bu durumu şu şekilde açıklıyor:

“Kimisi bilmediği için yapamamış, kimisi de verim vermediği için. Şimdi bak, benim dört dönüm bağım var. Farzetki 500 kilo üzüm kaldırdım. 100 kilo, 150 kilo pekmez yaptım. Burda kilosunu 2 liraya, 3 liraya alan olmaz. Birşeyin fabrikası olacak. Buraya bir fabrika kurulacak. Şarap fabrikası kurulacak, pekmez de para edecek, üzüm de para edecek o

zaman. Ama o yok, o yok. Pazarlaması olmayan bir şeyin fiyatı da düşer yani. O yüzden kimse bakmadı yani bağlarına.”³⁰

Günümüzde ilçede bağcılık yok denecek kadar azalmış. Üretim yapanlar ise yalnızca kendi hane halkına yetecek kadar üretmektedir.

5.2.3. Gelenek Farklılıkları

Görüşme yapılan muhacirlerin hemen hemen hepsi, iki grubun geçmişte birbirine ‘kaynaşamamalarının’ nedeni olarak “geleneklerimiz çok farklıydı” ifadesini kullanmıştır. Ancak araştırmacı saha çalışması süresince gelenek farklılıklarının günümüzde belirgin bir halde olmadığını, hatta her iki taraf için de artık benzer adetlerin ve geleneklerin pratiğe döküldüğünü gözlemlemiştir. Özellikle düğün adetleri, bayram adetleri her iki taraf için de ortak bir uygulayış alanına sahiptir. Ancak geçmişte düğün adetlerinin ayrı oluşu iki taraf için de sorun teşkil etmiş. Süreç hakkında görüşme yapılan bir muhacir şunları söylüyor:

“Biliyorsunuz ‘kültür farklılığı’ yalnızca görsel olarak değil, konuşmada var, yemekte var, giyimde var, komşu ziyaretlerinde var, düğünlerde farklılıklar var... Bunlar hep burdaki yapıya göre farklı olan şeyler. Tabi ki bunların iki taraf için de hemen entegre olması, adapte olması, birbirlerine hoşgörülle bakması mümkün değil.”³¹

Muhacirlerin özellikle düğün yemeği verme adetlerinin yerlilerden farklı olması bazı sorunları beraberinde getirmiş. Muhacirler düğün yemeği verirken az kişiye ikram edilecek şekilde hazırlarlarmış. Bunun nedeni yemeklerin zor hazırlanan ve de hammaddeleri pahalı türden yemekler olmasıymış. Zeytinyağlı dolma, muhacir böreği, yahni, buğday ve kuzu etinden yapılan keşkek ve baklava türleri, muhacirlerin düğünlerde mutlaka ikram ettikleri yemekler. İlçenin yerlileri ise o dönem İç Anadolu köylerinde de yaygın olduğu şekilde, etli bulgur pilavı ile birlikte yarmayla yapılan yoğurtlu soğuk çorba ve tatlı verirlermiş. Yerlilerin

³⁰ Muhacir, Erkek, 84, Evli, İlkokul

³¹ Muhacir, Erkek, 56, Evli, Lise

yemeklerinin görece daha kolay hazırlanabilir ve sade yemekler olması nedeniyle düğünlere hemen hemen tüm ilçe halkı davet edilmiş. Muhacir olan katılımcılardan biri bu durumu şu şekilde anlatıyor:

“Bizim yemekler zor tabii! Nerede çağıracağını öyle herkesi? En fazla 40, bilemedin 50 kişi doyar o yemekle. Eee! Herkese de yapamıyorsun. Ne oldu sonra? ‘Bu adamlar yabancı, bizi düğünlerine çağırıyor, iki aç doyururuz demiyorlar’... Ama bizim yemekler de zorluydu. Öyle sade (yalnızca) düğünlerde değil, bir mevlüt okutsa biri, altı-yedi çeşit yemek hazırlanırdı bizde. Onlarda öyle değildi. İki çeşit olurdu o kadar. O yemekle ahaliyi çağırarak kolay...”³²

Benzer konuda yaşça daha genç başka bir muhacir ise:

“Önceden tüm köyü çağırılmazlardı muhacirler. Yani münasip olan insanları çağırırlardı, şimdi o da kalktı. Şimdi yerliler gibi herkese söylüyorlar. Ama önceden böreğine falan, 15 tane sofraya kursan 15 tane börek yapmak zorundasın. 50 tane sofraya kursan, 50 tane börek yapmak zorundasın. Kolay değil yani... ama şimdi biz de böreği falan kaldırdık yani. Muhacirlerde yani... hemen hemen biz de yerlilere döndük gibi bişey yani. Kolayına kaçtık.”³³

Yukarıdaki bahsi geçen durum cenaze yemekleri için de söz konusu. Muhacirler cenazelerinde yemek ikram ederlermiş ancak düğünlerde olduğu gibi az kişiye yetecek kadar olurmuş. Bu durum yerli halk tarafından uzun yıllar boyunca hoş karşılanmamış. İlçenin yerlileriyle yapılan görüşmelerde bu hoşnutsuzluk sıklıkla dile getirilmiştir. Muhacirler için ‘eskiden yabancı insanlardı’ tabiri kullanan katılımcılar, günümüzde bu durumun ortadan kalktığını ve artık muhacirlerin de cenaze ve düğünlerde ikram ettikleri yemeklerin yerlilerinkine benzediğini dile getirmişlerdir.

Muhacirlerin cenaze yemeklerinden ayrı olarak, naaşın kaldırılması konusunda da yerlilerden farklı pratikleri olması, görüşülen kişiler tarafından özellikle üzerinde durulan bir konudur. Muhacirler cenazelerini kaldırırken mezarları

³² Muhacir, Kadın, 80, Evli, Eğitimsiz

³³ Muhacir, Kadın, 35, Evli, İlkokul

kendileri kazmazlarmış. Bu iş için iki kişi tutarlar ve onlara kazdırırlarmış. Yerli bir katılımcı bu pratiği şu şekilde aktarmıştır:

“Muhacirler mezarlarını parayla kazdırırlardı. Buranın yerlisinde o yoktu. Bizimkilerin adeti daha güzeldi. Yerliler, sela verildikten sonra gençler birikir mezarlığa, hemen kazarlardı orayı. Buranın tüm gençleri yardım ederdi. Onlar iki kişi tutardı. Tutardı da, öğleye kadar eşemezlerdi bir mezarı. Onu da kendileri yapmazlardı. Bizim yerlilerden tutarlardı adamları, eşsin diye. Kendileri hiç karışmazlardı. Adamların adetleri öyleymiş. Böyle garip şeyleri vardı onların. Öyle olunca da, cenazede bile kaynamaz iki taraf birbirine.”³⁴

Günümüzde bu adet tamamıyla ortadan kalkmış. Muhacirler de yerliler gibi naaşlarını beraber kaldırıyor, sonrasında verilen yemeği de yerlilerin ikram şekliyle hazırlıyorlar. Yukarıda bahsedilen cenaze ve düşün adetlerindeki farklılık uzun yıllar iki taraf için de sorun oluşturmuş.

Buna benzer başka bir geleneksel farklılık ise Hıdrellez kutlamaları ile ilgilidir. Yine geçmişte ilçenin yerlileri Hıdrellez’i büyük bir katılımı kutlarken, muhacirler bu kutlamalara katılmazlarmış. Katılımcıların anlattığına göre Güzelyurt’ta yaşayan muhacirler Hıdrellez’i Yunanistan’da da kutlamazlarmış. Araştırmacının saha çalışması öncesinde konu ile ilgili yaptığı okumalarda, Lozan mübadelesiyle ülkeye yerleşen muhacirler için Hıdrellez kutlamalarının ayrı bir önemi olduğu belirlenmiştir.³⁵ Ancak Güzelyurt’ta yaşayan muhacirler için geçmişte böyle bir kutlama geleneği yokmuş. Günümüzde ise her iki grup ortak bir şekilde Hıdrellez’i kutlamaktadır. İlçenin Manastır Vadisi denilen bölgede toplanan insanlar hazırladıkları yemeklerle, takılarla ve Hıdrellez gününün vazgeçilmez ritüeli olan pişirilmiş boyalı yumurtalarla bu kutlamalara katılmaktadır. Görüşme yapılan ilçenin yerlilerinden bir kadın katılımcı, kutlamalardaki değişim ve mübadele sürecini şu şekilde anlatıyor:

³⁴ Yerli, Erkek, 73, Evli, İlkokul

³⁵ Bu konu hakkında bkz: Lozan Mübadelesi Vakfı’nın hazırladığı “Yastığım Taş, Yorganım Taş: Jerveni’den Sinasos’a” belgeseli.

“Eskiden gelmezdi muhacirler Hidrellez’e. Sonra sonra gelmeye başladılar. O zamanlar herkes sade yemekler yaparlardı. Takılar da öyle olurdu. Kim ne bulduysa evden getirirdi. Muhacirler geldiğinde çok şatafatlıydı yemekleri, börekleri, dolmaları, baklavaları falan. Şimdilerde ona döndü iyice... sanki bir gösteriş yarışı var, her iki taraf da öyle. Kadın yapıyor getiriyor tavuğu ama kim doyar onunla. Tavuğa ne gerek var de mi? Yap bir börek, baklava tüm ahali nasiplensin!”³⁶

İlçenin yerlileriyle yapılan görüşmelerin bir çoğunda muhacirlere yönelik ‘gösteriş meraklılığı, afili davranışlar, kendilerini ayrı görme’ gibi nedenlerle tepki olduğu kolayca gözlenmektedir. Kimi yerliler için bu durum, halen devam eden ayrılığın sorumlusunun muhacirler olduğu yolunda bir algılanış biçimi olarak kendini gösterirken, kimi yerliler içinse bu iki grubun geçmişten beri süregelen farklı gelenek ve göreneklere sahip olmalarının doğal bir sonucu olarak algılanmaktadır. Görüşme yapılan birçok yerli bu durumu, muhacirlerin öteden beri kendilerine göre daha görgülü olmalarına bağlamaktadır. İlçenin yerlileriyle yapılan görüşmede bahsi geçen bir konu bu durumu özetlemektedir:

“Birinci Katılımcı”³⁷: O zaman biraz yabancılar bunlar, onun için yani adama yaklaşma şeyleri falan hiç bize göre değildi. Buradakilere hiç benzemiyordu.

İkinci Katılımcı”³⁸: Bir de onlar Avrupa’dan geldiği için kültür farkı vardı! Avrupa’dan geldiği için onlar bizim yerlilerden daha kültürlüydü. Yemek yönünden olsun, giyim yönünden olsun, konuşma yönünden olsun, tam kültür görmüş adamlardı anlıyor musun? Ha onun için bizim o zamanki yerliler yemek yapmayı –bu börek türü hamur işleri falan- tamamen onlardan öğrenmişler. Bizim yerliler nerden bilecekler yoksa?

Birinci Katılımcı: Onların mesela giyim kuşamları da çok iyiymiş. Babam anlatırdı mesela, ‘bunlar ilk geldiğinde çok fiyakalı giyinirlerdi. Köstekli saat takarlardı, hükümet adamı gibi gezerlerdi’ derdi. Kadınlar da öyleymiş. ‘Muhacir Topuklusu’nu onlar getirdiler buraya. Zamanında babam Ankara’ya gitmiş, anama hediye getirmiş, elbise falan... Anam demiş: ‘bunlar ne böyle, bir muhacir topuklusu bile

³⁶ Yerli, Kadın, 56, Evli, Eğitimsiz

³⁷ Yerli, Erkek, 52, Evli, Lise

³⁸ Yerli, Erkek, 67, Evli, Lise

getirmemişin, istemem ben getirdiklerini' diye kızmış babama. Öyleydi bunlar, çok fiyakalılardı yani."

Her iki taraf için de benzer önyargılar halen devam etmektedir. Kimi zaman muhacirler, ilçenin yerlileri için: "kendilerini buranın birinci sınıf vatandaşı sanıyorlar" ifadesini kullanırken, ilçenin yerlileri de muhacirler için, "sanki onlar olmasaydı, Güzelyurt köy kalacaktı" ifadesini kullanmaktadır. Uzun zaman zarfında karşılıklı olarak geliştirilen sosyal etkileşim örüntüleri, şimdilerde bu iki grubu, birbirine benzeyen ve içeriden bakmadıkça aradaki farkın anlaşılamayacağı bir bütün haline getirmiştir.

İlçenin muhacirleri ve yerlileri arasında giyim-kuşam tarzında da hemen hiç fark kalmamış gibidir. İlçenin yaşça büyük kadınları ev içinde başı örtmek için yalnızca eşarp kullanırken, dışarı çıktıkları zaman 'kürfü' dedikleri şal benzeri kumaşı, sırtlarının üzerinden başlarını kapatarak, yalnızca gözleri görünecek şekilde sarmaktadırlar. Bu giyinme şekli, ilçede yalnızca yaşlı kişiler tarafından uygulanmaktadır. Günümüzde yaşça genç olan birçok kadının başı kapalı değil. Kapatanlar da yalnızca türban ya da eşarp kullanıyorlar.

5.2.4. Akrabalık İlişkilerinin Kuruluşu

Mübadele sonrasında ilçeye yerleşen muhacirler ile yerli halk arasında kültürel etkileşimin önünde en önemli engellerden biri 'kız alıp-verme' ve bu sayede akrabalık ilişkilerinin kuruluşunun gecikmesi olmuştur. Belirtilmelidir ki, bu ilişkinin kuruluşu önceki bölümlerde anlatılan, işbirliği sürecine yönelik etkileşimin bir sonucu gibi gözükse de, aynı zamanda mevcut ilişkilerin gelişmesine etki eden önemli bir unsurdur. Nitekim katılımcıların geneli, "şimdi neden eskisi gibi çatışma yok?" sorusuna her iki tarafta sıklıkla "artık akrabalık var arada" cevabını vermişlerdir.

Geçmişte ilçede iki grup arasında kız alıp-verme konusunda katı-kısıtlama söz konusuysen, günümüzde katılımcıların ifadelerine göre bu durum neredeyse 'rekabet' halini almıştır. Artık sürecin tam tersine dönüştüğünü ve her iki tarafın

da özellikle birbirinden gelin alıp kız verdiği sıklıkla belirtilmiştir. Geçmişte grup içi normların da buna izin vermediği yapılan görüşmelerde gözlenmiştir. Muhacir bir anne babanın geçmişte yaşadıkları hakkında anlatılan hikaye ilginçtir:

“Zamanında buranın yerlisi çocukla, muhacir kızı birbirlerini beğenmiş. Yerliye vermezler tabii! Buranın başka yerlileri de oğlanı dolduruşa getirtip, muhacirin kızını kaçıttırmişlar (gülüyor). Kaçıttırmişlar ama ‘vay bizim kızımızı nasıl kaçırlar?’ diye bizim memleketten gelen büyüklerimiz Aksaray’a mahkemeye gittiler... velhasıl kızı zorunan aldılar herifin elinden. Vallaha billaha! Niye? Bunlar kaçırdılar. Şimdi birbirimiz çok yabancı görüyok. Onlar da haklı, biz de... kızı aldıktan sonra o kızın babası anası vardı. Anası, babası ‘niye bizim kızımızı yerli aldı?’ diye, geri aldıkları halde kızı, karı-koca bi senede öldü yav! Kahroldular yani... utancından duramazlardı. ‘Biz herkesin önüne nasıl çıkacaz, bu kız kaçtı onlara’ diye, aldılar geldiler ama bi sene içinde hastalandı öldüler, kahırlarından.”³⁹

Buna benzer hikayelerle araştırmacı saha çalışması sırasında sıkça karşılaşmıştır. Kızları muhacir biriyle kaçıdığı ve bu nedenle utanç duyduğu için, ilçeden ayrılan aileler de olmuş,⁴⁰ kızını yerli birine verdiği için, muhacir imam tarafından camide “namazını kıldırmam senin, camiye gelme bir daha” diye tehdit edilen insanlar da olmuş.⁴¹ Bu sürecin nasıl bittiği sorusunun cevabı ise her iki taraf için de belirsiz. Zaman konusunda ise katılımcıların geneli “20-30 yıl önce iki tarafın birbirine kız alıp-vermeye başladığı”nı ifade ediyor. Ancak araştırmacı 1940’lı ve 50’li yıllarda da bu ilişkinin varlığını tespit etmiştir.

Araştırmacı tarafından, yapılan görüşmelerde kız alıp-verme ilişkisinin başlamasında ekonomik nedenlerin ön planda olduğu anlaşılmıştır. Zira ilçe içinde ilk olarak karşı taraftan kız alan kişilerin, ekonomik durumları diğerlerine nazaran daha iyi olan ailelerin olması tesadüf değildir.

Günümüzde kurulmuş olan akrabalık ilişkilerinin her iki taraf için de, işbirliği sürecine önemli katkıları olmuştur. Ancak ileride bahsedilecek olan, çatışma

³⁹ Muhacir, 85, Erkek, Evli, İlkokul

⁴⁰ Yerli, Kadın, 56, Evli, Eğitimsiz

⁴¹ Muhacir, Erkek, 84, Evli, İlkokul

sürecinde kimliğe yapılan vurgunun ön plana çıkması durumu, akrabalık ilişkilerinde de kendini göstermektedir. Nitekim ilçenin yerli bir ailesinden kız aldığını belirten katılımcı “ne zaman bir sorun çıksa bu ikisi arasında, suç yine muhacirlikte oluyor”⁴² ifadesini kullanmıştır. Evlilik ile ilgili ortaya çıkan sorunlarda her iki taraf için de geçerli olan bu durumu, araştırmacı sıklıkla gözlemlemiştir.

5.3. GÜNÜMÜZDE İKİ GRUP ARASINDAKİ ÇATIŞMA VE UYUM ÖRÜNTÜLERİ

Araştırmacı tarafından saha çalışması süresince, ilçede bu iki grubun ortak yaşam alanları içerisinde, görece uyum içinde yaşadıkları gözlenmiştir. Mübadele sonrasında kültürel etkileşimin önünde engel olan unsurlar ve bunların ortadan kalkış süreçleri, önceki bölümlerde belirli yönleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde görece uyumun dengesini sağlayan ve bozan bazı gözlemlere ve bu konuda kimi katılımcıların ifadelerine yer verilecektir.

5.3.1. Çatışmayı Oluşturan Etmen Olarak Siyasi Rekabet

Daha önceki bölümlerde mübadele sonrasında ilçede nüfusun büyük çoğunluğunu muhacirlerin oluşturduğu belirtilmiştir. İlçenin siyasi kaderinde de her daim yerli-muhacir nüfus oranı etkili olmuş. Bu etkiler muhtarlık seçiminden, belediye başkanlığı seçimine kadar her zaman iki taraf için de problem olmaya devam etmiş.

Muhtarlık seçimlerinde Yeni Mahalle Muhtarlığını her daim muhacir aday kazanırken, Aşağı Mahalle Muhtarlığını yerli aday kazanmış. Şimdiye kadar bu durum iki taraf için de hiç değişmemiş. Bunun en önemli nedeni, bu iki mahallenin nüfus oranlarının yerliler ve muhacirler açısından değişmemesi.

---

⁴² Muhacir, Erkek, 85, Evli, İlkokul

Belediye başkanlığı seçiminde ise bu durum yerliler lehinde bir görünüm kazanmaktadır. Bunun başlıca nedeni, mübadele sonrasında ve onu takip eden yıllarda ilçe merkezinde yaşayan halkın büyük çoğunluğunun muhacir olmasına rağmen, ilçeye bağlı kasabalarda ve köylerde yaşayan halkın sayıca büyük bir kısmının yerli olmasıdır. Günümüze kadar yalnızca üç Belediye Başkanı muhacirdir. Ancak bunlardan ilki, görevdeyken ölen başkanın makamına yeni seçime kadar vekalet etme göreviyle gelirken, diğeri ise 1980 askeri darbesi sonrası atanma yoluyla bu göreve getirilmiştir.

Siyaset alanında rekabetin bu yönünün hala devam ettiğine dikkat çeken ve geçmişte Belediye Başkanlığı da yapmış olan muhacir bir katılımcı bu konuda şunları dile getirmektedir:

“Muhacirlik şimdi yok gibi ama belediye seçiminde, bir muhtarlık seçiminde falan gene muhacirlik başlıyor yani. İş siyasi şeylere geldi mi gene muhacirlik başlıyor yani (*gülüyor*). Ben şimdi 80’den sonra 84’te belediye başkanı vekiliydim ya? Askeri şeylen geldim oraya. Kenan Evren’in şeyiyle geldim. Adaylığımı koydum Belediye Başkanlığına. Burdan da biri adaylığını koydu yerlilerden. Şimdi hep o konuşuyor yani: (*sesini yükselterek*) ‘gavur tohumuna reynizi vermeyin! Gavur tohumlarına reynizi vermeyin’. Halbusu ki şimdi biz gavur içinde değildik yani. Biz burdaydık. Dünyaya ben burda geldim de, anamla babam orda gavur içinde değildi, ayrıydı yani. Türk köylerindeydi. O köylerde bir tane gavur yoktu. Hep Türk köyleriydi amma işte o niye? O onları öyle ayartacak, ‘gavur tohumlarına rey vermeyin’ diyecek, onlar da vermeyecekler yani.”⁴³

İki grup arasında siyaset alanında devam eden rekabetin kimi zaman iki taraf arasında uzun süren küskünlüklere neden olduğu, katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Burada bu ayrımı ortaya çıkaran unsur, adayın bağlı olduğu grubun kimliğidir. 2009 seçimlerinde ise durum çok daha ilginç bir hal almıştır. Nitekim, ilçeye bağlı bir köy olan Akyamaç, 2008 yılı sonunda merkeze bağlı mahalle statüsü kazanmıştır. İlçenin mevcut başkanına rakip olarak Akyamaç

⁴³ Muhacir, Erkek, 84, Evli, İlkokul

mahallesinden aday çıkması, bu rekabeti farklı bir boyuta taşımıştır. Görüşme yapılan yerli bir katılımcı bu süreci şu şekilde anlatıyor:

“2004 yılındaki seçimlerde doğal olarak birçok partiden birçok farklı aday çıktı. Bu adaylar içerisinde muhacir –Selanik’ten gelme-arkadaşlar da vardı. Buranın yerlisi olan Bakeleler’den, komşulardan da adaylar vardı. O zamanlarda bu etnik, daha doğrusu muhacir-yerli ayrımı, adaylar arasında, göçmendi-yerliydi ayrımı yapıldı. Şu an için nüfus olarak burada yaşayan yerli insan sayısı daha fazla olduğu için muhacir adaya oy verilmedi, yerli aday seçildi. Ama daha sonra yapılan 2009’da ki Mahalli İdari Seçimlerinde bu tablo değişti. Bu tablonun değişmesinde ki ana gerekçe ise daha önce Güzelyurt’a bağlı olan, köy olarak bağlı olan Akyamaç 2009 seçimlerinden önce mahalle oldu buraya. O mahalleden de buraya merkeze başkan adayı olduğu zaman, geçmişte yerli ve muhacir ayrımı bitti, merkez Güzelyurt’lu Akyamaç’lı ayrımına dönüştü. Burada zaman zaman ayırım, menfaate dayalı ayrımcılık oluyor aslında. Bu sefer şunu yaptılar: ‘siz Güzelyurtlusunuz nasıl Akyamaçlıya verirsiniz? Oyunuzu yabancıya vermeyin.’”⁴⁴

Yıllar boyu siyasi rekabet alanı, ilçe içerisinde parti eksenli olmaktan çok, adayın ait olduğu grup kimliği ile bağlantılı bir rekabet alanı oluşturmuştur. Araştırmacının gözlemlediği üzere ilçenin yerli ve muhacirleri arasında belirgin bir siyasi ayırım, parti düzeyinde mevcut değildir. Aynı katılımcının ifade ettiği üzere, bu iki grup arasındaki siyasi çatışma işlevsel açıdan menfaate dayalı bir ayırım olarak kendini göstermektedir.

5.3.2. Uyumu Destekleyen Temel Bir Unsur Olarak Din

İlçede yaşayan muhacirlerin ve yerlilerin, başlangıçta ortak payda da buluştukları ilk alan, dini inanç olmuş. İki grupta da yapılan görüşmelerde bu unsur özellikle vurgulanmıştır. Özellikle ilçenin yerlilerinden bir katılımcının dile getirdiği: “Yav gidenler ne kadar zengin olsa da, gidenler gavur! Rum’un işi ne olur... insana o kadar mal gibi sarılmaz. Beriki adamlar yine Müslüman hiç

⁴⁴ Yerli, Erkek, 52, Evli, Yüksek Okul

değilse. Gavurla bir olur mu? Niye kaynamayalım birbirimize onlarla?”⁴⁵ ifadesi ilçede yapılan görüşmelerin bir çoğunda her iki grup tarafından dile getirilen bir ifadedir. Gelen kişilerin Müslüman oluşu kısmi de olsa, cami gibi belirli kamusal alanlarda bu iki grubu birbirine yaklaştırmıştır.

İlçenin imamlarıyla yapılan görüşmelerde muhacirlerin ‘daha dindar’ kişiler oldukları belirtiliyor. Özellikle namaz vakitlerinde camiye gelen cemaat içinde muhacirlerin oranının daha fazla olduğu vurgulanıyor. Bu durumun geçmişte nasıl olduğu bilinmemekle beraber, görüşülen kimi yerliler de muhacirlerin daha ‘dini bütün’ insanlar olduklarını belirtiyorlar.

Özellikle informel söyleşilerde fark edilen, her iki tarafın da kiliseler ve benzeri yapılara bakış açısının ortak olması durumu dikkat çekicidir. Her ne kadar Güzelyurt ilçesi şimdilerde kilise ve doğal görünümüyle turistler için uğrak yeri olsa da, bu durumun ortaya çıkışı çok yenidir. O nedenle her iki taraf içindeki özellikle yaşlı kişilerde kiliselerin varlığına karşı duyulan kayıtsızlık günümüzde ortaktır. Bu durum geçmişte de çok farklı değişmiş. Bunun en önemli nedeni ise Rumların ilçeden ayrılışı sonrasında onlara ait olan kutsal yerlerin (Kiliseler, Ayazmalar gibi) işlevini yitirmiş olmasıdır.

Burada dile getirilmesi gereken başka bir husus da, iki grup için ortak bir eksene sahip olan inanç unsurunun, Sünni-Hanefi inanç biçimi olduğudur. Nitekim, Güzelyurt ilçesine bağlı Gaziemir köyünde yaşayan Alevi nüfusa karşı her iki taraf da benzer şekilde tavır almaktadır. Yapılan görüşmelerde dikkat çeken diyaloglardan biri şu şekildedir:

“Katılımcı:⁴⁶ Artık muhacir yerliden, yerli de muhacirden kız alıyor,

kız veriyor. İyice karıştık artık. Hatta artık Alevilerle de karışıyoruz.

Araştırmacı: Burada yaşayan Alevi nüfus var mı?

Katılımcı: Var! Çok olmasa da var yine de. 30 nüfus vardır.

⁴⁵ Yerli, Erkek, 86, Evli, Eğitimsiz

⁴⁶ Yerli, Erkek, 58, Evli, İlkokul

Araştırmacı: Onlarla ilişkiler nasıl peki? Kız alıp veriliyor mu?

Katılımcı: Kız almıyoruz da... var bir tane.

Araştırmacı: Her iki taraf da (muhacirler ve yerliler kastediliyor) bu yönde mi davranıyor? Kız alıp-vermek konusunda?

Katılımcı: Mümkün olduğunca iki taraf da istemiyor yani.”

Alevilere karşı olan bu uzak ve ön yargılı tutum her iki taraf için de ortaktır. Her iki gruptan kişilerle yapılan görüşmelerde bu ortak tutumun izlerini gözlemlemek mümkündür. Aleviler konusunda anlatılan olayların ortak bir yönü de, ‘kişilerin Alevi kimliklerini ilçe merkezinde gizleme eğiliminde’ olduğu yönünde. Katılımcılar aslında onlara hiçbir baskı yapılmadığını özellikle vurguluyorlar. Ancak bir gruba karşı gösterilen ön yargılı tutum ve baskıların her zaman açık ve görünür halde olmadığı bilinmelidir. Kimi zaman bu tür tutumlar kendilerini katılımcıların ifadelerinde net bir şekilde göstermektedir.

“Birinde Niğde’ye gidecez askere giderken. Bor tarafında traktörün arkasındayım... yanımda bi tane adam var, işte tanışıyoruz ‘sen nerelisin? Ben şuralıyım’ diye. Yanımdaki adam dedi ‘ben Güzelyurtluyum’. Şöyle baktım ‘senin siman hiç bizim oranın adamına benzemiyor’ dedim. Sonra itiraf etti ‘yav işte Mandamalıyım’ (Bozcayurt köyünün eski adı) dedi. ‘Allahın Alevi’si git şurdan’ dedim... Pek kaynaşmıyor iki taraf birbirine... Kaynaşmasın da zaten.”⁴⁷

‘Alevilerle kaynaşmama’ tutumu burada önemlidir. Alevi nüfusun ilçede çok az olması, kaynaklar konusunda belirli bir rekabetin ortaya çıkmaması, siyasi düzlemde de bu grupla rekabetin mevcut olmayışı, iki grup arasında çatışmanın meydana gelmesini engellemektedir. Nitekim ilçede Alevi bir kişinin kafeterya açmasına yönelik, hâlihazırda kafeteryası olan muhacir bir işletmeci: “Buranın adamı ona gitmez, bana gelir. Niye şimdi? Buranın adamı Alevi’yle alış-veriş yapmaz. Adeti değil.” şeklinde tepki vermektedir. Belirli rekabet durumlarında

⁴⁷ Muhacir, Erkek, 44, Evli, İlkokul

Alevilere karşı gösterilen bu tutum, yerli halkın siyasi rekabet dönemlerinde muhacirlere karşı gösterdiği tutumla benzerlik taşımaktadır.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada, aynı ilçede yaşayan iki ayrı grubun süreç içerisinde geliştirdikleri sosyal etkileşim ve kültürel mübadele örüntüleri incelenmiştir. Bu süreç incelenirken, özellikle muhacirlerin zorunlu göç sonucunu hiç tanımadıkları topraklara getirildikleri göz önüne alınarak, gerek coğrafi, gerekse kültürel olarak yabancı oldukları bu yeni ortama entegre olurken ne gibi değişim ve dönüşüm geçirdikleri de ayrıca araştırılmıştır. İki ayrı grubun aynı coğrafiyada yan yana zorunlu bir şekilde yaşamalarından kaynaklı olarak, zaman içerisinde kültürleşme sürecinden geçecekleri ve bu süreç sonunda iki tarafın da karşılıklı olarak birbirlerinden etkilenip değişecekleri varsayımından hareketle yola çıkılan bu çalışmada mekansal mesafe, kültür, üretim faaliyetleri, nüfus özellikleri, gelenekler ve inanç değişkenleri incelenmiştir.

Aksaray'ın Güzelyurt ilçesine Lozan Mübadelesi'yle Yunanistan'ın muhtelif bölgelerinden göçmenler yerleştirilmiştir. Mübadele öncesinde nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan Rumların ilçeden ayrılmasıyla beraber, ilçenin yerlileri yeni gelen muhacirlerle aynı kaynakları ve kültürel ortamı paylaşmak zorunda kalmışlardır. Benzer şekilde Yunanistan'da görece ortak bir kültürel geçmişe sahip muhacirler de, farklı bir coğrafiyada daha önce hiç tanımadıkları/bilmedikleri kültürle bir arada yaşamak zorunda bırakılmışlardır. İlçeye yerleşen muhacirlerin büyük çoğunluğunu oluşturan Türklerle beraber mübadele yoluyla bölgeye gelen Arnavut ve Makedon kökenli kişilerin büyük bir kısmı mübadelenin hemen sonrasında, geriye kalanlar ise ilerleyen zamanlarda ilçeden ayrılmışlardır. şimdilerde iki ya da üç haneyi oluşturan bu kişiler haricinde, ilçenin tamamı Türklerden oluşmaktadır.

Mübadele sonrasında Rumların evleri ve arazilerine sahip olan muhacirler, ilçenin en işlek ve merkezi bölgesi olan Yukarı mahalle mevkine yerleştirilmişler ve kaya oyma evlerde yaşayan yerli halkla aralarında mekansal uzaklık/farklılık durumu oluşmuştur. Akerlof'a göre (1997: 1005), başlangıçta aralarında daha az '*sosyal mesafe*' bulunan kişiler, daha fazla sosyal mesafe olanlara göre daha

güçlü bir etkileşim meydana getirirler. Her iki taraf için ortak kullanım alanlarının (ibadethane, çeşme v.b. gibi) birbirinden kopuk olması uzun yıllar iki grubun sosyal etkileşime girmesine engel teşkil etmiştir. Başlarda, yeni gelenlerin oturmadıkları evler seyrek de olsa ilçenin yerlileri tarafından kullanılsa da, mekansal farklılığın çözülüşü, muhacirlerin bölgeden ayrılışı ve giderken evlerini ve arazilerini yerlilere satması yoluyla mümkün olmuştur. Bu durum her iki grubun etkileşim sürecine girmesinin önünü açmıştır.

Muhacirlerin ilçeden ayrılmasının diğer bir önemli sonucu da, bu yolla kaynaklar üzerindeki rekabetin görece zayıflamasıdır. Muhacirlere dağıtılan toprakların, halihazırda tarıma pek elverişli olmayan arazilere sahip ilçede, kaynakların eşit dağılımını engellemiş ve bu nedenle her iki grup arasındaki husumetler derinleşmiştir. Muhacirlerin zaman içerisinde Güzelyurt'u terk etmeleriyle birlikte, iktisadi rekabetin azalmasıyla beraber işbirliği süreci hızlanmış ve bu sayede her iki tarafın iktisadi düzeyleri birbirine yakın hale gelmeye başlamıştır.

Geçmişte ilçe nüfusunun muhacirler lehine ağırlıkta olması da belirli durumlarda sorun teşkil etmiştir. Siyasi düzlemde, seçim dönemlerinde ortaya çıkan görüş ayrılıklarının derinleşmesine neden olan bu durum, günümüzde muhacirlerin sayısal üstünlüğünü kaybetmesi nedeniyle tersine dönmüştür. Aynı zamanda geçmişte muhacirlerin sayısal üstünlüğü, iki grup arasındaki mekansal farklılıkla birleşince, iki taraf açısından kültürleşme sürecinin gelişmesinin önünde önemli bir engel teşkil etmiştir.

Muhacirlerin ilçeye yerleşmesinden önce çoğunlukla Rumların yanında çalışan ilçenin yerlilerinin, ekonomik anlamdaki yoksunluklarının sorumlusu olarak Rumları göstermesi yapılan görüşmelerde sıklıkla gözlenmiştir. Bu durumu anlatırken kullandıkları yaygın ifade ise "gözümüzü açtırmadı gavurlar" olmuştur. Oysa mübadele öncesinde ilçede kilim dokuma ve çömlek imalatı ile uğraşanlar dışında, yerli halktan zanaatkar olan kimse yoktur. Aynı zamanda herhangi bir sermayesi olmayan bu kişilerin, o dönem ilçeden ayrılıp büyük şehirlere yerleşmeleri görece mümkün gözükmemektedir. Nitekim muhacirlerin

gelişyle ekonomik durumları daha da gerileyen yerli halk, uzun yıllar ilçeden ayrılmamıştır. Orlove (1980: 251), aynı bölgede yaşayan iki gruptan birinin belirli olumlu aktiviteleri diğerine nazaran daha fazla gerçekleştiriyor oluşu, diğer grubun da örnek alabileceği davranış alternatiflerini meydana getirmesi beklenir demektedir. Tezin hipotezlerinden biri olan bu önerme yapılan araştırma sonucu doğrulanmıştır. Muhacirlerin mübadele sonrasında ekonomik nedenlerle yakın bölgelere mevsimlik işçi olarak gitmeye başlamaları, ilerleyen zamanlarda yerlilerin de taklit ettiği bir davranış biçimi olmuştur. Muhacirlerin yerli halka kıyasla iktisadi nedenlerle göç etmeye daha yatkın oluşları, bunun önünü açan en önemli etmendir. Nitekim, zaten uzun ve görece travmatik bir göç hareketinin sonucunda ilçeye yerleşmiş olan muhacirler, ilçenin yerlileri kadar buldukları coğrafyaya kendilerini bağımlı hissetmemekteydiler. Görüşmelerde yerli halkın sıklıkla vurguladığı “gözümüzü onlar açtı” ifadesi, olumlu görülen farklı geleneksel davranışları örnek almayı değil, çalışmak için ilçeden ayrılma eylemini vurgulamaktadır.

Mübadele öncesinde ilçede yaşayan Türklerin yalnızca küçük bir kısmı tarımsal üretim faaliyetleri ile geçimlerini kazanırken, ekim arazilerinin büyük bir kısmı Rumların elindeydi. Bu durum mübadele sonrasında ilçeye hiç yerleşmeden ayrılan muhacirler sayesinde daha olumlu bir hal almış. Nitekim giden muhacirlerin bıraktıkları arazileri para ödemedi kullanan yerli halk, belirli bir zaman zarfından sonra arazinin tapusunu edinebilmiş ve bu sayede ilçenin yerli halkı tarımsal faaliyete katılarak iktisadi durumunu iyileştirme yoluna gidebilmiştir. Özellikle mısır, kavun ve karpuz gibi ürünlerin ilçede üretilmesini sağlayan muhacirler, uzun vadede üretim biçimlerinin dönüşüm ve değişimine ön ayak olmuşlardır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan biri de iki grup arasındaki sosyal etkileşim sürecinin sonucunda daha çok değişen tarafın muhacirler olduğudur. Her ne kadar iki grup birbirlerinden belirli kültürel davranış örüntülerini ödünç almış olsalar da, muhacirler özellikle düğün, cenaze v.b. gibi adetlerini ilçede yaşayan yerlilerin geleneklerine uygun hale getirmek durumunda kalmışlardır.

Görüşmelerin birçoğunda muhacirlerin ifade ettikleri “iki taraf şimdi ‘bir’ oldu” söylemi, daha çok bu tür geleneklerin yerli halkın geleneklerine benzetildiğini vurgulamaktadır.

Dini aidiyet bakımından iki grubun benzer kimliklere sahip oluşları, aralarındaki bağlılık ilişkisinin güçlenmesini kolaylaştırdığı söylenebilirse de, iki grup arasındaki işbirliği düzeyinde, bu benzerliğin belirli bir önemi olmadığı anlaşılmıştır. Ortak dini kimliğe ait oluş görece uyumu sağlayan bir unsur gibi gözükse de, çatışma ve işbirliğini belirleyen etmenlere katkısı da gözlenmemiştir. İlçe yakınındaki Alevi köyüne karşı gösterilen ön yargılı bakış açısı, Türkiye’de yaşayan Sünni Müslüman kesimde gözlenebilen ön yargılı ifadelerin izlerini taşımaktadır. İlçede seçimle beraber ortaya çıkan siyasi rekabet durumlarında, yerli halkın muhacirler için kullandığı “gavura oy vermeyin!” ifadesiyle günümüzde de karşılaşıldığı görüşmelerde belirtilmiştir. Muhacirlere yönelik “gavur” ifadesinin kullanımı, onların dini kimliğine yapılan bir gönderme değildir. Elbette ilçede yaşayan yerliler onların başka bir dine mensup olmadıklarını bilmektedir. Hatta kimi görüşmelerde, muhacirlerin kendilerinden daha ‘dindar’ olduklarını ifade etmişlerdir. “Gavur” ifadesiyle ön plana çıkarılmak istenen muhacirlerin geldikleri topraklara ait olan dinsel kimliğe bir göndermedir. Muhacirlerin ‘öteki’liği başka ülkeden gelmiş olmakla ve o ülkenin baskın kimliğiyle bütünleştirilerek kurgulanmaktadır. Sonuç olarak yerliler tarafından kullanılan bu söylem, muhacirlerin “müslümanlıklarından sual edilecek” kişiler olduklarını değil, yalnızca ‘öteki’ olduklarını vurgulamaktadır.

Allport (1954) iki grup arasında meydana gelen temasta ön yargıların ve kalıp yargıların faydalı olduğunu vurgularken, gruplar arası ilişkilerin gelişmesine etkide bulunduğu durumlar ile gruplar arası çatışmayı derinleştirdiği durumları birbirinden ayırır (akt: Brown ve Lopez, 2001: 280). Güzelyurt ilçesinde muhacirler ile yerliler arasındaki ön yargılı tutumlar özellikle çatışmanın ortaya çıktığı durumlarda kendini göstermektedir. Yukarıda bahsedilen siyasi rekabet alanındaki ön yargılara ek olarak, gündelik hayatta da belirli ön yargıları her iki grubun da taşıdığı gözlenmiştir. Buna örnek olarak, yerli halkın muhacir erkekler

için kullandıkları “onlar fiyakadan başka şey bilmez” ifadesi ve muhacirlerin de yerli kadınlar için kullandığı “tembel olur yerli kıızı” ifadesi gösterilebilir. Buradan hareketle, muhacir ve yerli grup arasında birbirlerine karşı çatışma dönemlerinde ortaya çıkan belirli ön yargıları olduğu söylenebilir.

Zorunlu göç sonrasında iki grup arasında gerçekleşen kültürleşme sürecinin sonucunda, gruplar arasındaki kültürel farklılıkların belirginliği büyük oranda kaybolmuştur. Günümüzde Hıdırellez kutlamalarına her iki tarafın da katılması ve benzer adetleri pratiğe döküyor oluşları buna tipik bir örnektir. Aynı zamanda düğün adetleri konusunda muhacir ile yerli düğünü arasında belirgin bir farklılığın kalmaması, bayram geleneklerinin hemen hemen aynı oluşu da kültürleşme sürecinin bir sonucudur. Aradaki farklılıkların yok oluşu nedeniyle kimi yaşlı muhacirin sıklıkla dile getirdiği “muhacirlik ancak bir nesil daha devam eder” ifadesi, onların kültürleşme sürecinde alan taraf olduklarının bir yansımasıdır. Ancak burada belirtilmelidir ki muhacirler alan taraf olarak yalnızca yerli halkın kültürel özelliklerini benimsememişler, aynı zamanda bu yolla yerli halkın temsil ettiği ülke içindeki baskın kültürün özelliklerini benimsemişlerdir.

Muhacirlerin zorunlu göç sonrasında Türkiye topraklarını vatan olarak benimsemeleri onların entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, muhacirler Yunanistan’dan geldikleri bölgeyi ‘memleket’ olarak adlandırırken; Türkiye topraklarını ‘vatan’ olarak ifade etmektedirler. Aynı zamanda yaşlı muhacirlerle yapılan görüşmelerde “Atatürk’ten Allah razı olsun! Bizi gavur topraklarından alıp vatanımıza getirdi” ifadesi sıkça dile getirildiği gözlenmiştir. Ancak aynı kişilere zorunlu göç süreci hakkında ne düşündükleri sorulduğu zaman: “Felaket zamanlarımız. Keşke hiç olmasaymış. Oradaki topraklarımız daha verimliymiş” şeklinde cevaplar veren bu kişiler diğer taraftan ‘vatan toprakları’ olarak Türkiye’yi yüceltmektedirler. Bu iki ifade arasındaki çelişkinin kaynağı, muhacirlerin kültürel geçmişleriyle olan bağlantısının, zorunlu göç süreci ile kesilmiş olmasındandır. Eyerman (2004: 161) kolektif belleği bir grubu

yönlendiren maddi ve bilişsel bir harita olarak tanımlarken, bu haritanın aynı zamanda grubu, ortak bir geçmiş ya da öykü etrafında birleştiren önemli bir unsur olarak belirtir. Muhacirler zorunlu göç sonucu, bilmedikleri ve geçmişin hatıralarını övgüyle yaşatamayacakları bir topluluğun içine geldiklerinden dolayı, yeni bir kolektif geçmiş oluşturmak yoluna gitmişlerdir. Bu ise içinde yaşadıkları baskın kültürün ortak geçmişi olmuştur.

Son olarak belirtmelidir ki, Lozan Mübadelesi sonrası belirli bir bölgeye yerleştirilmiş olan muhacirleri konu edinen bu çalışma, kimi yönleriyle eksiklik arz etmektedir. Konu Lozan Mübadelesi olunca, “neden her iki devlet böyle bir karar almak zorundaydı?” sorusuyla beraber, mübadelenin sonrasında yaşanan süreç ile ilgili yüzlerce farklı değişken kullanılarak araştırmalar yapılabilir: “Ulus-Devlet oluşum süreci ve bu süreçte mübadillerin konumu nedir?” ya da “mübadeleye tâbi tutulmasına rağmen Türkçe bilmeyen (Girit’li mübadiller gibi) kimi mübadillerin yaşadıkları süreç” vb. gibi konular araştırılarak gün ışığına çıkarılmayı beklemektedir. Ya da tüm bu süreci asimilasyon kavramı etrafında değerlendirmek ve bu hususta çalışmalar yapabilmek mümkündür. Ancak daha önce de belirtildiği üzere, Kapadokya bölgesine yerleştirilen muhacirleri konu edinen bu çalışmada, muhacirlerin yörede yaşayan yerli halkla geliştirdikleri kültürel etkileşim sürecine ve bu etkileşimin sonucunda her iki tarafın nasıl bir değişim geçirdiğine odaklanılmıştır. Yukarıda bahsedilen eksikliklerine rağmen bu tezin, Lozan Mübadelesi konusunda yapılacak olan bundan sonraki araştırmalara küçük de olsa katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Nüfus Sayımı Sonuçları, 2008

<http://www.tuik.gov.tr/>.

Akerlof, A. G. (1997). "Social Distance and Social Decisions". *Econometrica*, 65 (5), 1005-1027.

Akşin, S. (1997), *Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye*, Cilt 4. İstanbul: Cem Yayınevi.

Aktar, A. (1998). *Homogenizing the Nation, Turkifying the Economy: Turkish Experience of Populations Exchange Reconsidered*. 9,11,2008.

http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:489.

Aktar, A. (2007). Nüfusun Homojenleştirilmesi ve Ekonominin Türkleştirilmesi Sürecinde Bir Aşama: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, 1923-1924. *Egeyi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Aktar, A. (2008). *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Alland, A. Jr. (1975). "Adaptation", *Annual Review of Anthropology*, 4, Annual Reviews, 59-73.

Anzerlioğlu, Y. (2003). *Karamanlı Ortodoks Türkler*. İstanbul: Phoneix Yayınları.

Arı, K. (2007). *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-1925*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Arslan, A. (1999). Türkçe Konuşan Hristiyanlar. *Hürriyet*. 20,04,2009,

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-69162>.

- Aydın, S. (2003). Kültürleşme. *Antropoloji Sözlüğü* (K. Emiroğlu ve S. Aydın der.), (1. Baskı) içinde (537). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Balta, E. (1990). "Karamanlıca Kitapların Önsözleri". *Tarih ve Toplum*. 13. 18-21.
- Barth, F. (der.). (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırları*. (A. Kaya, ve S. Gürkan, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Belli, M. (2006). *Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi: Ekonomik Açıdan Bir Bakış*, İstanbul: Belge Yayınları.
- Birx, H. J. (2006). Ethnocentrism, *Encyclopedia of Anthropology* içinde. Cilt.2. (845). Londra: Sage.
- Brettell, B. C. ve Hollifield F. J. (Ed.). (2000). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. New York: Routledge.
- Brown, M. L. ve Lopez, E. G. (2001). "Political Contacts: Analyzing the Role of Similarity in Theories of Prejudice". *Political Psychology*. 22 (2). 279-292.
- Castles, S. (2003). "Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation". *Sociology*, 37 (1). 13-34.
- Chhetri, Ram B., (1986). "Migration, Adaptation and Socio-Cultural Change: The Case of Thakalis in Pokhara, Nepal". *Contributions to Nepalese Studies*, 13 (3). 239-260.
- Clark, B. (2006). *Twice a Stranger: The Mass Expulsions That Forged Modern Greece and Turkey*, Cambridge: Harvard University.

Çelebioğlu, B. ve Ağaryılmaz, İ. (2008). Kapadokya Kızıl Kilise. *YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 3 (22) 12, 5,2009.

<http://www.megaron.yildiz.edu.tr/yonetim/dosyalar/03-02-Megaron-155-161.pdf>.

Dinçer, B. ve Özaslan, M. (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*. Ankara: DPT.

Dohrenwend, P. B. ve Smith J. R., (1962), "Toward a Theory of Acculturation", *Southwestern Journal of Anthropology*, 18 (1). 30-39.

Durugönül, E. (1997). "Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç içinde*, (95-101). Ankara: D.İ.E. Matbaası.

Emiroğlu, K. (2003). Uyarlanma. *Antropoloji Sözlüğü* (K. Emiroğlu ve S. Aydın der.), (1. Baskı) içinde (851). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Ersöz, M. (1983). *Hristiyanlaşan Türkler*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Eyerman, R. (2004). "The Past in the Present: Culture and the Transmission of Memory". *Acta Sociologica*, 47 (2). 159-169.

Gudykunst W.B. ve Hammer M.R. (1988). "Strangers and Hosts: An Uncertainty Reduction Based Theory of Intercultural Adaptation", (Y.Y. Kim ve W. Gudykunst der.), *Cross-Cultural Adaptation: Current Approaches* içinde, Newbury Park, Sage Publications.

Güven, D. (2006). *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

- Jensen, R. E., Ahlburg, A. D., Why Does Migration Decrease Fertility? Evidence from Philippines. *Population Investigation Committee*, 58 (2), 219-231.
- Karpat, H. K. (1985). *Ottoman Population 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*, Wisconsin: University of Wisconsin.
- Keely, C. B., Reed, H. E. ve Waldman, R. J. (2001). "Understanding Mortality Patterns in Complex Humanitarian Emergencies". (H. E. Reed ve C. B. Keely der.), *Forced Migration & Mortality* içinde (1-38). Washington, D. C., National Academy Press.
- Keyder, Ç. (2007). "Nüfus Mübadelesinin Türkiye Açısından Sonuçları". (R. Hirschon der.), *Egeyi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koc, İ. ve Onan, I. (2004), "The Impact of Remittances of International Migrants on the Standard of Living of the Left-Behind Families in Turkey", *International Migration Review*, 38 (1), 78-112.
- Kontogiorgi, E. (2006). *Population Exchange in Greek Macedonia: The Rural Settlement of Refugees, 1922-1930*. New York: Oxford.
- Macionis, J. J., (2003). *Sociology* (9. Baskı). Londra: Prentice Hall.
- Millas, H. (2002). *Göç: Rumlar'ın Anadolu'dan Mecburi Ayrılışı [1919-1923]*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Oran, B. (2004). *Türkiye'de Azınlıklar Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İctihat, Uygulama*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Orlove, S. Benjamin, (1980), "Ecological Anthropology", *Annual Review of Anthropology*, 9. 235-273.

- Özbyay, F. ve Yücel, B. (2001). "Türkiye'de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı". *Nüfus ve Kalkınma: Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi* içinde (1-47). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Öztürk, İ. (2008). *Niğde Sancağı: İdari ve Demografik Yapı, 1868-1923* (1.Baskı). Konya: Kömen.
- Pallis A. A. (1997). *Yunanlıların Anadolu Macerası: 1915-1922*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pekak, S. (1993). "Güzelyurt'ta (Gelveri) Bulunan Bizans/Post-Bizans Dönemi Kiliseleri-1". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 10 (2). 123-160.
- Pekak, S. (2005). "Kapadokya'da Osmanlı Dönemi Kiliseleri". (M. Pekin, der.), *Yeniden Kurulan Yaşamlar: 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi* içinde. (245-277). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pfafferott, I. ve Brown R. (2006). "Acculturation Preferences of Majority and Minority Adolescents in Germany in the Context of Society and Family". *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 703-717.
- Phipott B.S. (1970). "The Implications of Migration for Sending Societies: Some Theoretical Consideration" , (Robert F. Spancer der.), *Migration and Anthropology: Proceedings of the 1970 Annual Spring Meeting of the American Ethnological Society* içinde, Seattle ve Londra: University of Washington Press,
- Redfield, R., Linton R. ve Herskovits J. M. (1936). "Memorandum for the Study of Acculturation". *American Anthropologist*. 38 (1). 149-152.

- Ruben, B.D. (1983). "A Systematic-Theoretical View" (W. Gudykunst der.), *Intercultural Communication Theory*. Newbury Park, CA: Sage.
- Ryan, D., Dooley, B. ve Benson C. (2008). "Theoretical Perspectives on Post-Migration Adaptation and Psychological Well-Being Among Refugees: Towards a Resource-Based Model", *Journal of Refugee Studies*, 21 (1), 1-18.
- Seha, M. H. (Çev.) (1973). *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler*. Takım II Cilt:2, AÜSBF Yayınları No: 348, AÜ Basımevi.
- Social Science Research Council Summer Seminar on Acculturation. (1953). "Acculturation: an Exploratory Formulation", *American Anthropologist*. 56. 973-1002.
- Stelaku, V. (1998). *The Cultural and Religious Tradition of Cappadocian Refugees, As a Stimulus of 'Place' Identity in Their Settlements in Greece: The Case of New Karvali and New Prokopi*. 9,11,2008
<http://repository.forcedmigration.org/?search=stelaku&start=0&rows=10>.
- Stelaku, V. (2007). "Alan, Mekan ve Kimlik, Kapadokyalı İki Rum Grubunun Yerleşiminde Bellek ve Din". (R. Hirschon, der.), *Egeyi Geçerken, 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, (2002). *2000 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*, Aksaray. Yayın No: 2683. Ankara: DİE
- Thurnwald, R. (1932). "The Psychology of Acculturation", *American Anthropologist*. 34 (4). 557-569.

Timotijevic, L. ve Breakwell M. G. (2000). "Migration and Threat to Identity",
Journal of Community & Applied Social Psychology, 10. 355-372.

Turton, D. (2003). *Conceptualising Forced Migration*. RSC Working Paper, No.
12. University of Oxford. 11, 5, 2009 <http://www.rsc.ox.ac.uk>.

Toprak, Z. (1998). *The Demographic Consequences of Lausanne Treaty in
Turkey*. 9,11,2008.

<http://repository.forcedmigration.org/?search=zafer+toprak&start=0&rows=10>.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2008). Demografik Göstergeler. 13,4,2009.
<http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/vt/vt.htm>.

User, İ. (1997). Evlilik Göçü. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç*
içinde, (556-564). Ankara: D.İ.E. Matbaası.

Üner, S. (1972). Göç. *Nüfusbilim Sözlüğü* (1. Basım) içinde. (77). Ankara:
Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

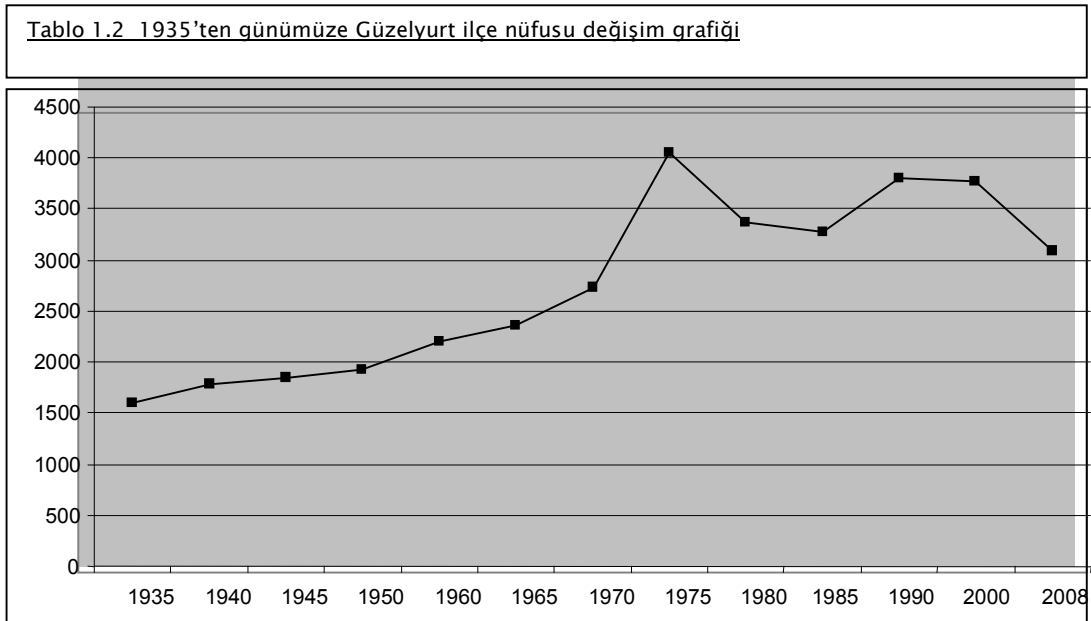
Vincent, J. (1986), "System and Process, 1974-1985". *Annual Review of
Anthropology*, 15, Annual Reviews, 99-119

EKLER

EK 1: Tablolar

Tablo 1.1 Aksaray ilçe nüfusları ile 2000 yılı artış hızları %*			
İlçe	Toplam	Şehir Nüfusu	Yıllık Nüfus Artış Hızları
MERKEZ	236.560	129.949	36
AĞAÇÖREN	15.869	4.983	34,10
ESKİL	28.952	22.125	29,56
GÜLAĞAÇ	26.874	4.672	12,79
GÜZELYURT	16.836	3.775	-0,53
ORTAKÖY	58.873	26.961	31,82
SARIYAHŞİ	12.120	7.751	25,67

*T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002

<u>Tablo 1.3 Derinlemesine görüşme yapılan kişilerin temel özellikleri</u>				
Muhacir/Yerli	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Yaş
Muhacir	Kadın	Evli	İlkokul	31
Muhacir	Kadın	Evli	İlkokul	35
Muhacir	Kadın	Evli	İlkokul	37
Muhacir	Kadın	Evli	İlkokul	50
Muhacir	Kadın	Evli	Eğitimsiz	80
Muhacir	Erkek	Evli	Lise	26
Muhacir	Erkek	Evli	Lise	28
Muhacir	Erkek	Evli	İlkokul	44
Muhacir	Erkek	Evli	Lise	52
Muhacir	Erkek	Evli	Lise	56
Muhacir	Erkek	Evli	İlkokul	84
Muhacir	Erkek	Evli	İlkokul	84
Muhacir	Erkek	Evli	İlkokul	84
Muhacir	Erkek	Evli	İlkokul	85
Yerli	Kadın	Evli	İlkokul	36
Yerli	Kadın	Evli	Eğitimsiz	56
Yerli	Erkek	Evli	Lise	52
Yerli	Erkek	Evli	Yüksek Okul	52
Yerli	Erkek	Evli	İlkokul	56
Yerli	Erkek	Evli	İlkokul	58
Yerli	Erkek	Evli	İlkokul	62
Yerli	Erkek	Evli	Lise	67
Yerli	Erkek	Evli	İlkokul	73
Yerli	Erkek	Evli	Eğitimsiz	95

Tablo 1.4 Muahcirlerin İskan edildikleri bölgeler*					
MEMLEKETLERİ	Tütüncü Ve Saire	Çiftçi Zeytinci	Dağcı	Yekün	İskan Edilecekleri Yerler
Drama, Serez, Kavala havalisinden	50.000	40.000	10.000	100.000	Konya, Kastamonu, Elâziz ve havalisi.
Sarıgöl. Selânik'in ve kısmen Manastır'ın eski Yunan hududûna mücâvir mahallerinden	20.000	60.000	30.000	110.000	
Selânik ve Kazalarından	10.000	55.000	15.000	80.000	İzmir, Tokat, Amasya ile Marmara Sevâhili
Preveze, Yanya, Aydonat ahalisinden	15.000	40.000		55.000	Antalya, Silifke ve havalisi (ekserisi zeytincidir)
Midilli, Girit ve Sair adalardan	30.000	20.000		50.000	Adalar denizi Sevahili ve Adana havalisi (ekserisi zeytincidir)
Yekün	95.000	225.000	75.000	395.000	Yekün: Harb-i Umumi bidayetinde Yunanistan'da kalan müslümanların mikdar-ı takribisi (işbu malûmat vaktiyle mülga Harici Nezareti dosyasından ihraç edilmiştir)

* DAGM. Cumhuriyet Arşivi 30.10/123.873.18.

Genel Özellikler *(Bu bölümde görüşülen kişiye ait temel özelliklerin*

bilgileri alınacaktır)

- Kaç yaşındasınız?
- Medeni durumunuz nedir?
- Eğitim durumunuz nedir?
- Mesleğiniz nedir?

Göç ve Sonrası *(Bu kısımda kişilerin göç etme ve sonrasındaki yerleşim*

sürecinde ne gibi sıkıntıları olduğu iredelenecektir)

- Güzelyurt'a nereden göç ettiniz?
- Geldiğiniz yer şehir merkezi miydi yoksa kırsal bir bölge miydi?
- Aileniz orada ne işle meşgulmüş?
- (Tarım alanındaysa ekim işi ile ilgili, değilse o mesleğin burada devam ettirilmesi) Aynı işi burada da sürdürebilmişler mi?
- Geldiğiniz yer ile ilgili ne gibi şeyler hatırlıyor ya da biliyorsunuz?
- Aileniz Rumca biliyor muymuş?
- (Eğer biliyorsa...) Buraya geldikten sonra da konuşmaya devam etmişler mi?
- İlk olarak aileniz Güzelyurt'a mı yerleştirilmiş?
- Göç etme sürecinde ne gibi sıkıntılar yaşanmış?
- Geldiklerinde yerleşim konusunda bir sıkıntı yaşamışlar mı?
- Güzelyurt'u beğenmişler mi?
- (Beğenmedilerse) ne gibi nedenlerle beğenmemişler?
- Geldiğiniz yerdeki ekonomik refahınızla buraya yerleştikten sonraki arasında bir fark olmuş mu?
- Bu durumun iyileştirilmesi konusunda aileniz bir çaba sarf etmiş mi?

Yerli Halk ile Kurulan İlişki *(Bu bölümde göçmenlerin yerli halk ile olan ilk ilişkileri ve o zamandan bu güne ne gibi değişimlerin olduğu irdelenecektir)*

- Buradaki yerli halk nasıl karşılamış onları?
- Konuşulan dil nedeniyle bir sıkıntı yaşamışlar mı?
- Buraya ait olan kültürel özellikler nedeniyle yerli halkla iletişim kurmakta zorlanmışlar mı? (Normlar ya da gelenekler)
- Göçmenler için kullandıkları bir lakap ya da başka ifade biçimleri olmuş mu?
- Arazi paylaşımı konusunda sıkıntılar yaşanmış mı?
- Yerli halk terk edilmiş evlere ve arsalara yerleştirilmeniz konusunda ne gibi tepkiler vermiş?
- Evlilik hususunda (kız alıp-vermek) belirli engellerle karşılaşmışlar mı?

Göç ve Kimlik

- Göçmen olmak nasıl bir duygu?
- Göçmen kimliğinin size zorluklar yaşattığı dönemler oldu mu? *(Olduysa neden?)*
- Şu an kendinizi yerli halktan ayrı olarak görüyor musunuz?

Genel Değerlendirme *(Bu bölümde görüşülen kişinin tüm bu süreçte nasıl baktığı hususunda bilgi almak amaçlanmaktadır)*

- Zorunlu göç kelimesi size ne anlam ifade ediyor?
- Tüm bu yaşanan sürece baktığınızda neler hissettiğinizi söyler misiniz?
- Sizce bu sürecin yaşanması gerekli miydi?

Ek 2: Şekiller

Şekil 2.1. Güzelyurt'tan Bir Görünüm

Şekil 2.2. İlçenin Merkezinde Yer Alan Kahvehane

Şekil 2.3 İlçede Yaşayan Kadınlar Halk Eğitim Merkezlerinde Hem Üretim Yapıp Hem de Ürettiklerini Satabiliyorlar

Şekil 2.4. Görüşme Yapılan Bir Muhacir

Şekil 2.5. Hengameci Sokak Olarak Adlandırılan Bölge Tamamen Boşaltılmış Durumdadır

Şekil 2.6 Mübadele Öncesi Rumların Oturduğu Evlerden Bir Örnek

Şekil 2.7 Eski Bir Şaraphane

Şekil 2.8 Çömlek Peyniri Üretimi Yapılan Yer

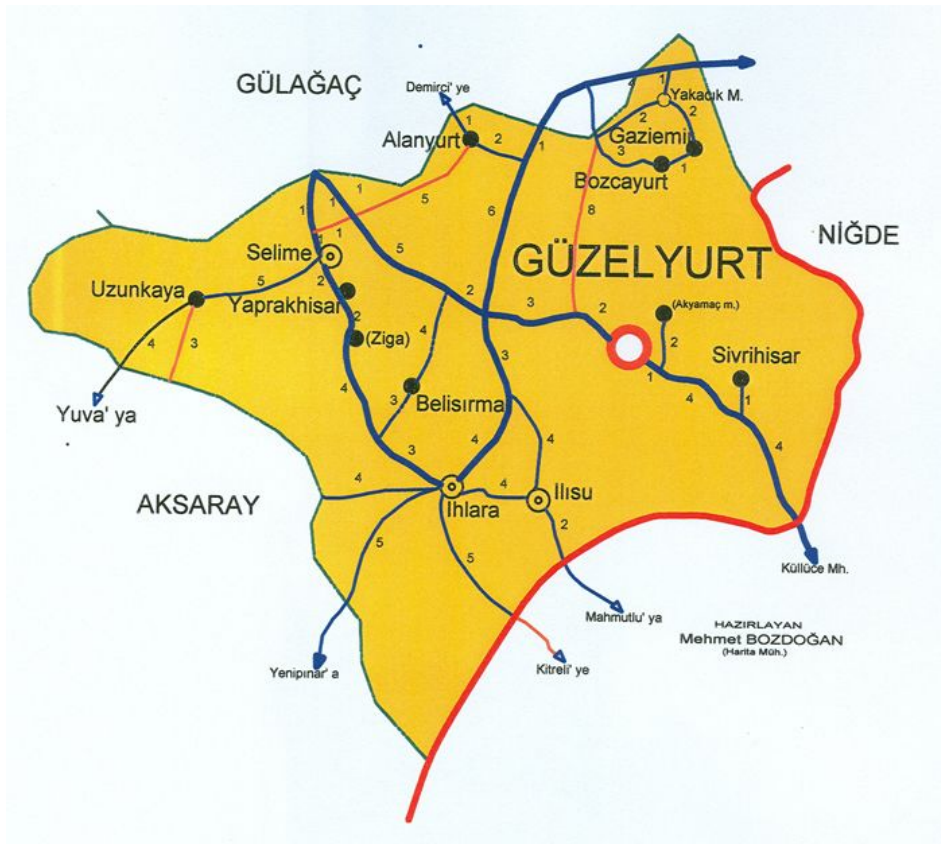
Şekil 2.9 Güzelyurt'ta Pazartesileri Kurulan Pazar Yerinden Bir Görüntü

Şekil 2.10. Günümüzde Otel Olarak Kullanılan "Kızlar Manastırı", Mübadele Öncesinde Çok Sayıda Rumun Eğitim Gördüğü Bir Kurummuş

Şekil 2.11. Mübadele Öncesinde Bölgede Yaşayan Rumların Tören Sonrası Görüntüleri

Şekil 2.12. Güzelyurt ve Civar Yerleşim Birimlerini Gösteren Harita

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mustafa İŞLEK
Doğum Yeri ve Tarihi : Hollanda 08.11.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetler :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :

- Giresun İli Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Projesi, Projeden Sorumlu Sosyolog, 2007
- Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Görüşmeci, 2008
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, Proje Asistanı, 2008-

Çalıştığı Kurumlar : Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü

İletişim

E-Posta Adresi : mustafaislek@hacettepe.edu.tr

Tarih : 09.10.2009